

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

**Lidové písně z Pelhřimovska z pohledu
hudebně a literárně teoretického**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Prof. PaedDr. Michal Nedělka, Dr.

Autor práce: Šárka Makovcová

Český jazyk a hudební výchova se zaměřením na vzdělávání (B ČJ-HV)

PRAHA 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracovala samostatně na základě literatury a pramenů uvedených v seznamu literatury a za příspěvní odborných konzultací.

V Praze dne 17. 4. 2012

.....

Podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu prof. PaedDr. Michalu Nedělkovi, Dr. za jeho cenné připomínky a příjemné vedení při vypracování bakalářské práce, panu doc. PhDr. Lubomíru Tyllnerovi, CSc. za jeho vstřícnou a přátelskou výpomoc při návštěvě Akademie věd České republiky.

Abstrakt:

Bakalářská práce přináší profil rukopisné sbírky Podstrážišské písničky Josefa Václava Kratochvíla.

První část obsahuje povahu regionu v obecném měřítku, na kterou navazuje popis samostatných okolních regionů - Pelhřimovsko, Humpolecko, Pacovsko, Kamenicko, Počátecko, Žirovnicko, Zálesí a České Horácko, z nichž písně pocházejí.

Další část práce se zabývá pramennou základnou, ve které jsou zmíněny prameny obecně, dále konkrétní místa získávání pramenů, jejich sběratelé a v neposlední řadě je zde kladen důraz na klíčového sběratele Josefa Václava Kratochvíla.

Další navazující část bakalářské práce zahrnuje tematiku lidových písní, lidové písně obecně. Hlavním cílem této kapitoly je však již samostatná sbírka Josefa Václava Kratochvíla Podstrážišské písničky.

V následující části se hovoří o slovesné stránce lidových písní se zaměřením na stejný pramen.

Pohled na hudební stránku lidových písní je poslední částí práce a mapuje písně pocházející opět ze stejné sbírky z našeho regionu.

Klíčová slova: lidová píseň, sbírka lidových písní, region

Folk Songs of Pelhřimov region in the musical and literary-theoretical terms

Summary:

The thesis brings profile of manuscript collection Podstrážišťské písničky written by Josef Václav Kratochvíl. The first part contains character of region in general and is followed by description of independent surrounding regions, that the songs originate from - Pelhřimov region- Pelhřimovsko, Humpolecko, Pacovsko, Kamenicko, Počátecko, Žirovnicko, Zálesí and České Horácko. The second part deals with sources themselves, the place of their extraction, their collectors and last but not least deals with the key collector Josef Václav Kratochvíl. The next part of the thesis contains the theme of folk songs generally and the goal of this chapter is the collection Podstrážišťské písničky by Josef Václav Kratochvíl. The following part concerns the Czech language's issues of folk songs in focus on the same source. The very last part deals with the outlook on musical point of view of folk songs and at the same time maps the songs coming from the same collection of our region.

Keywords: folk song, collection of folk songs, region

MOTTO:

*“Čím více prostoty, tím více půvabu,
tím více trvalých krás!
Jste jak luční květy, vy písňě líbezně,
já nemoh bych žít bez vás.”*

Josef Václav Kratochvíl

Obsah

1.	Úvod	9
2.	Povaha regionu	10
2.1.	Pelhřimovsko	10
2.2.	Pelhřimov.....	11
2.3.	Humpolecko.....	12
2.4.	Pacovsko	13
2.5.	Kamenicko.....	14
2.6.	Počátecko.....	15
2.7.	Žirovnicko	15
2.8.	Zálesí a České Horácko	16
3.	Pramenná základna lidových písní	17
3.1.	Prameny obecně.....	17
3.2.	Místa získávání pramenů	18
3.3.	Prameny a jejich sběratelé	19
3.4.	Další prameny a sběratelé.....	39
3.5.	Josef Václav Kratochvíl a jeho Podstrážišťské písničky	41
3.5.1.	Josef Václav Kratochvíl	41
4.	Tematika lidových písní	44
4.1.	Lidové písně	44
4.2.	Tematika ve sbírce Podstrážišťské písničky.....	45
5.	Slovesná stránka lidových písní	50
5.1.	Národní jazyk a jeho základní podoby	50
5.2.	Formální stránka sbírky Podstrážišťské písničky	50
5.3.	Výrazové jazykové prostředky	60
5.3.1.	Vlastní jména.....	60
5.3.2.	Místní názvy.....	62
5.3.3.	Další jazykové výrazové prostředky	62
6.	Hudební stránka lidových písní	68
6.1.	Obecná charakteristika lidových písní.....	68
6.2.	Hudebně výrazové prostředky	68

6.2.1.	Melodie.....	69
6.2.2.	Rytmus	84
6.2.3.	Harmonie	91
7.	Možnosti využití lidových písní v regionu.....	97
8.	Závěr.....	99
9.	Seznam literatury.....	101
10.	Seznam obrázků.....	105
11.	Příloha.....	1

1. Úvod

Cílem mé bakalářské práce je poukázat na zapomenuté písně regionu, připomenout jejich existenci, zdůraznit jejich hodnoty coby odkazu našich předků a naznačit jejich možné využití v praxi. Předmětem mého zájmu bude hlavně sbírka Podstrážištské písničky od Josefa Václava Kratochvíla, která obsahuje písně z pelhřimovského regionu. Tuto oblast jsem vybrala záměrně, protože zde žiji přes dvacet let a její kultura je mi blízká.

V kapitole Povaha regionu představím region jako takový, jeho charakteristiku, zvláštnosti, v dalších kapitolách postupně objasním pramennou základnu písní, z níž jsem převážně čerpala. Zaměřím se na písně z hlediska jejich tematické různorodosti, písně podrobím rozboru po stránce slovesné, částečně je popíši po stránce hudební. Svou práci podložím ukázkami hlavně ze zmiňované sbírky Podstrážištské písničky od sběratele Josefa Václava Kratochvíla, ale připomenu i jiné písňové sběry na Pelhřimovsku, které obohatím fotodokumentací. Dále se budu zabývat možným využitím písní například ve školách. Vzpomenu na své působení v hudebním souboru Géčka, kde jsem na střední škole zpívala a hrála.

Ráda bych svou bakalářskou prací přispěla k tomu, aby již zdánlivě zapomenuté lidové písně nejen z Pelhřimovska byly stále živé a aby si je i mladí lidé zpívali na různých místech v jakýchkoliv úpravách či v jejich původní podobě, a hlavně aby nám všem tyto písně, které nám odkázali naši předkové, přinášely radost a potěšení.

Lidové písně jsou totiž pravdivým zrcadlem minulosti.

2. Povaha regionu

2.1. Pelhřimovsko

Pelhřimovsko, kraj vklíněný mezi Moravu, jižní, střední a východní Čechy, vítá návštěvníky oblými liniemi svých údolí a vrchů. Reliéf krajiny je spíše mírný než dramatický, přesto se nacházíme nedaleko "střechy Evropy" evropského rozvodí. Z jihovýchodních svahů směřují potoky a říčky k Dunaji, ze severozápadních do Vltavy, Labe a Severního moře.

Pelhřimovsko, toto malebné a kulturně zajímavé území, vytváří přirozené vstupní předhůří Českomoravské vysočiny. Skoro každé město nebo vesnice na Pelhřimovsku má "svůj" vrch. Stražiště, Křemešník, Svidník ohraničují kraj, který jeho básník Antonín Sova nazval "krajem mezi třemi vrchy". Práce a život lidí zde byly vždy těžší než tam, kde příroda rozdává štědře ze svých darů. Krajina nevydávala své plody lehko, snad proto si tu lidé nestačili brát více, než kolik bylo nutné. Žilo se tu vždy skromněji a často na pokraji chudoby. Práce a odříkání, drsné podnebí a kamenitá půda dotvářely po staletí nenápadnou krásu tohoto kraje, která je pro dnešního člověka tak nevšední a vzácná.

Horácko, jak je tento folkloristický region označován, není mezi lidem tak známé, jako ostatní, například Chodsko, Valašsko, Slovácko. Příčiny lze hledat již v minulosti, předně v územní rozloze, která se táhne podél hranice mezi Čechami a Moravou, kde byl „kraj chudobný a tichý, kde dřina rodí se, starost a starost všudy a radost nerdí se“, užijeme-li básnického obrazu učitele a sběratele lidového slovesného projevu Rudolfa Eliáše.¹ Nebyly zde ani dány sociální a kulturní předpoklady, aby se zde vytvořila svébytná národopisná oblastní kultura, jak tomu bylo jinde. Snad tomu přispěla doznívající, ale bohatá tradice těžby stříbra kolem Jihlavy, později výroba sladu a piva, hlavně však sukna, která trvala až do poloviny 19. století a byla nejdůležitějším výrobním odvětvím tovaryšů, mistrů a dělníků, kteří sem za prací přicházeli z širokého okolí. Tento pohyb obyvatelstva za živobytím byl důvodem, proč se nedařilo najít společný horácký „jazyk“ pro vytváření folkloru.

¹ FUČÍK, L. *Horácké písně*. 1. vyd. Jihlava: Východočeské tiskárny, závod. Jihlava, 1978. 3 s.

2.2. Pelhřimov

V srdci regionu leží město Pelhřimov a je právem nazýváno bránou Vysočiny. Procházíte jí z rybníčnatých jižních Čech, z husitského Tábora, a tím i ze západních Čech. Symbolicky dotvrzují toto přirovnání dvě staré městské pelhřimovské brány. Historické jádro města se ukrývá v údolí říčky Bělé. Jedna z pověstí hovoří o tom, že biskup Peregrin, který se při své pouti do Říma v letech 1225 – 1226 zastavil u studánky Belky, byl natolik okouzlen krásou krajiny, že zde založil město, které nazval svým jménem – Pelhřimov. Pelhřimovští měšťané mu zachovali věčnou vzpomínku tím, že jeho siluetu umístili do svého městského znaku.² Ve 13. století bylo město obeháno hradbami a později sehrálo významnou roli v husitské revoluci díky činnosti kněze Mikuláše Biskupce z Pelhřimova. Roku 1596 se stalo město královským. Pelhřimov byl silně zasažen protireformací, a proto i počátky národního obrození tu byly jen velmi pozvolné. Přesto avšak v této době vznikají a dosud zde působí ochotnický spolek Rieger a pěvecký sbor Záboj založený v roce 1862, jehož spolkový prapor, malovaný Josefem Mánesem, je dnes ozdobou sbírek pelhřimovského muzea. Revoluční rok 1848 neproběhl ve městě nijak zvlášť bouřlivě, pravděpodobně na to měla vliv velká vzdálenost od centra dění - Prahy. Devatenácté století znamenalo počátek průmyslové revoluce. Původní obyvatelstvo tvořili pláteníci, barvíři, tkalci, soukeníci, perníkáři. Po roce 1848 bylo soukenictví vytlačeno tovární výrobou a ve městě převládlo zemědělství. Hlavním produktem se staly brambory a len. Později v Pelhřimově vzkvétal průmysl pletařský, kartáčnický, perletářský a s ním souvisí i formování první dělnické třídy. Na Pelhřimovsku žilo podstatně více tesařů a zedníků než jinde, a protože v zimním období neměli práci, živili se hudbou.

V současné době má město kolem 20 000 obyvatel, rozvíjí se jak v oblasti průmyslu, tak v zemědělství a kultuře. Do povědomí mnoha lidí pronikl Pelhřimov akcí Agentury Dobrý den „Pelhřimov – město rekordů“.

² Informační server města Pelhřimova. *Pelhřimovsko* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.pelhrimovsko.cz/cz/52-47-mesto-pelhrimov/historie-mesta.htm>

Mezi významné osobnosti patří např. František Bernard Vaněk – pelhřimovský děkan, mecenáš umění, vlastenecký kněz, Profesor Josef Dobiáš – významný český historik, tvůrce dějin královského města Pelhřimova, Josef Šejnost – akademický sochař, významný český medailér, Plk. Josef Jiří Švec – absolvent pelhřimovského gymnázia, velitel 1. divize ruských legií, národní hrdina, a mnoho dalších.³

Významnými oblastmi na Pelhřimovsku, odkud pocházejí naše lidové písně, jsou Humpolecko, Pacovsko, Kamenicko, Počátecko, Žirovnicko, Zálesí a České Horácko.

2.3. Humpolecko

Druhé největší město regionu – Humpolec vzniklo v polovině 13. století jako strážné místo uprostřed pohraničních hvozdů, kde vedla důležitá stezka vedoucí z Prahy na Moravu. V 19. století mělo město již natolik rozvinutou soukenickou výrobu, že zaměstnávala na 2 000 lidí a městu se začalo říkat "Český Manšestr". Soukeník Emerich Dítě tenkrát vytvořil světový rekord, který přispěl k propagaci města. Za pouhých sedm hodin dokázal zhotovit látku na lovecký oblek pro císaře Františka Josefa I. Vše sám od stříže ovcí až po utkání. Za další tři hodiny byl oblek ušit a dodán do Vídně. Není divu, že právě na jeho továrně se také rozsvítila první elektrická světla na Vysočině.⁴

Nejstarším kulturním spolkem v Humpolci je Čech a Lech. K jeho založení došlo několika vlasteneckými nadšenci a milovníky zpěvu roku 1862 a odkazy všech pozdějších nadšenců se uchovaly až do současné doby, kdy pěvecký sbor Čech a Lech působí od roku 2000 při Městském kulturním a informačním středisku v Humpolci.

Mezi významné osobnosti, které v minulosti se narodily nebo působily v Humpolci a jeho okolí, patří například Jan Želivský, jeden z vůdců husitské protifeudální revoluce, světový antropolog dr. Aleš Hrdlička, jehož celoživotním krédem se stalo heslo "Všechno lidstvo jednoho původu". Kaliště u Humpolce je rodištěm Gustava Mahlera, geniálního tvůrce českého hudebního dědictví. Doktor František Hamza, rodák ze mlýna v Kletečné u

³ Informační server města Pelhřimova. *Pelhřimovsko* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.pelhrimovsko.cz/cz/55-47-mesto-pelhrimov/vyznmni-rodaci.htm>

⁴ Město Humpolec. *Humpolec* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://www.mesto-humpolec.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=4932&id=34311&p1=203

Humpolce, psal povídky o národopisné oblasti nazývané Zálesí. Za připomenutí stojí jistě i jiní umělci, např. Jaroslav Hašek, jeden z nejznámějších autorů humoristické literatury.

V nedaleké Lipnici napsal svůj celosvětově proslulý román *Osudy dobrého vojáka Švejka* a dožil zde svůj bujarý život. Nelze opomenout ani Ivana Magora Jirouse, spisovatele, básníka a hudebníka undergroundu. V Humpolci se také narodil tvůrce českého avantgardního divadla Jindřich Honzl.

V současné době žije ve městě asi 11 tisíc obyvatel.

2.4. Pacovsko

Mezi Tábořem a Pelhřimovem leží město Pacov s 5000 obyvateli. Jeho nejstarší známá historie zasahuje do přelomu 13. a 14. století. Druhá polovina 19. století znamenala velký vzestup hospodářského, kulturního a spolkového života. Tady má svůj základ současná průmyslová výroba – strojírenství pro potravinářský průmysl (tehdy mědikovectví) a drobná kožená galanterie. Čeněk Holas, známý sběratel lidových písní, o svých zkušenostech na Pacovsku píše:⁵ " Na Pacovsku a celé okolní pahorkatině byla národní píseň něčím přímo opovržlivým. Odtud také byly mé výsledky velmi chudé, bylo škoda námahy (já utekl z Černovic na Blata a tam se mi dařilo). Ba, na mne se tam dívali jako na člověka, který tam přišel pro pohoršení. Vypravoval mně starší řídící učitel z krajiny mezi Lukavcem a Hořepníkem, že když zpíval s dětmi ve škole národní písně, lidé nad tím vrtěli hlavami, je-li prý učitel opilý? Jistý farář slyšel prý jedenkrát zde pasáka, který sobě zpíval, když hnal dobytek na pastvu. Když přišel druhý den duchovní do školy, vypátral poptávkami, který hoch to večera zpíval, vytáhl ho z lavice a vysázel mu vlastnoručně rákoskou na zadnici, co se do něho vešlo, aby prý po vsi ne hulákal!...Tady na Pacovsku zpíval mně jeden starší člověk tak hanebný popěvek o kanci a svini, jinak vtipně složený, že jsem ho přece hrubě odbyl. Již mně toho bylo moc a musil jsem slyšeti při svých cestách ledacos. A s podivením, přece zase máme z té krajiny nejstarší zprávy o písních od Jeníka z Bratřic; leží Bratřice u V. Chýšky, kde já marně chodil.⁶

⁵ *Časopis Český lid* [online]. 1904[cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/vestnik/html/knihy/vestnik18/texty/vest18-0059.htm>

⁶ Jan Jeník z Bratřic. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Jen%C3%ADK_z_Brat%C5%99ic

Pacov je rodištěm Antonína Sovy, významného představitele české poezie 90. let 19. století, jenž se ve městě narodil 26. února 1864. Pacovsko se mu stalo věčným zdrojem básnické inspirace a také se sem na sklonku svého života často vracel. Městské muzeum Antonína Sovy shromažďuje literární pozůstalost básníka Antonína Sovy a dalších významných rodáků, např. malíře Jana Autengruber a Jana Vojny, divadelníků Jiřího Frejky a Saši Machova. V Pacově působí dodnes pěvecký sbor Slavík, jenž byl založen roku 1874, a Folklórní soubor Stražišťan. Reprezentuje město Pacov a region Českého Horácka na různých folklórních festivalech a přehlídkách v České republice i v zahraničí. Podnětem ke vzniku souboru byla stará pacovská tradice, zcela ojedinělá v celých Čechách. Bylo to Kozimberské posvícení, které se slaví druhou nedělí v srpnu jako oslava zahájení sklizně raných

brambor – hlavní obživy chudých. Kozimberk je také místní název jedné části města.⁷ Ti, kdo navštíví Pacov, se mohou vydat například na nedaleký hrad Kámen, projít Sovovou stezkou na Stražiště, či se jen tak toulat okolím Pacova.

2.5. Kamenicko

Kamenice nad Lipou je město v okrese Pelhřimov. Nachází se na Českomoravské vrchovině při řece Kamenici, na trase turisticky atraktivní úzkokolejky Obrataň - Jindřichův Hradec. Historické jádro města je městskou památkovou zónou.⁸ Pověst praví, že Kamenice nad Lipou své jméno získala podle lípy, která byla zasazena při založení města. Kamenice nad Lipou je rodištěm významného hudebního skladatele Vítězslava Nováka. Zde se také narodil obrozenecký básník František Jaroslav Vacek - Kamenický, autor písně s lidovým nápěvem "U panského dvora". Tomáš Štítný ze Štítného, zakladatel českého písennictví, pochází z obce Štítné, která leží poblíž Kamenice nad Lipou.

⁷ Folklórní soubor Stražišťan. *Město Pacov* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.mestopacov.cz/spolky/folklorni-soubor-strazistan>

⁸ Kamenice nad Lipou. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kamenice_nad_Lipou

V roce 1990 zde byl založen Folklórní taneční soubor Podskalák. Soubor se orientuje na nastudování tanců a zvyků Českého Horácka, kam je Kamenice nad Lipou zařazována.⁹ O bohatém kulturním životě ve městě svědčí i existence pěveckého sboru Lípa, jenž byl založen v době národního obrození roce 1869. Jeho sbormistrem byl i Antonín Lippert, který se věnoval mimo jiné i sběru lidových písní na Kamenicku.¹⁰

2.6. Počátecko

Směrem na jihovýchod od Kamenice nad Lipou leží městečko Počátky. Ve 13. století území dnešních Počátek začínalo pod vrchem Lísek. Po rozdělení pohraničního hvozdu, zvaného „Knížectví“, začali osadníci pod Lískem budovat osady, bylo to na počátku Čech, ale i na počátku vod, neboť se zde nachází i rozvodí mezi Severním a Černým mořem. A na počátku osídlování byly zajisté i Počátky, odtud si lze vysvětlit i název Počátky.¹¹ Své jméno tedy dostaly podle hojných pramenů potoku a říček počátků. Dosud zde stojí rodný dům českého básníka Otokara Březiny, představitele českého symbolismu, Tomáše Pešiny z Čechorodu, katolického duchovního, dějepisce a spisovatele, jenž Počátky označil jako místo, "kam přišel poprvé praotec Čech na českou půdu". K osobnostem spjatými s městem patří např. Martin z Počátek, děkan fakulty filosofické 1481. Dne 16. prosince 1851 na Staré poště strávil noc i Karel Havlíček Borovský při své cestě do Brixenu.

2.7. Žirovnicko

Nedaleko Počátek se nachází Žirovnice - město perleti, město s tradicí domácí knoflíkářské výroby, která se rozšířila i v nedalekém Pelhřimově. V současné době se mohou

⁹ Podskalák folklórní taneční soubor. *Podskalák* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://home.tiscali.cz/cz437688/podsk/index.html>

¹⁰ Město Kamenice nad Lipou. *Pěvecký sbor Lípa* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.kamenicenl.cz/pevecky-sbor-lipa/d-77806/p1=3379>

¹¹ Počátky. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Po%C4%8D%C3%A1tky#Historie>

Žirovničtí pyšnit krásným zámekem, který je centrem kulturního dění ve městě. Kromě zámku se kulturní akce odehrávají na zámeckém špýcharu, zámeckém pivovaru a v přírodním divadle.¹²

2.8. Zálesí a České Horácko

Kulturně významnou oblastí na Humpolecku je Zálesí. Je to území, které se rozkládá jižně od Humpolce, "za lesy". Termín Zálesí pronikl do povědomí veřejnosti zásluhou literární tvorby Františka Hamzy a jeho románu o Šimonu kouzelníku. Zálesí, podobně jako ostatní uváděné regiony, bylo nositelem svérázné lidové hudební kultury. K popularizaci této oblasti přispěl i vlastivědný časopis Zálesí.¹³ Na Zálesí pracovali František Josef Mančal, který přispíval do Českého Lidu i Zálesí a J. Kopáč, který vydal knížku Bývalý horácký kroj vysočiny českomoravské v Čechách.¹⁴

¹² Město Žirovnice. *Žirovnice* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/>

¹³ *Časopis Český lid* [online]. 1904[cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/lidopis/html/kniha/texty/0058-0115.htm>

¹⁴ Na Zálesí pracovali František Josef Mančal, který přispíval do Českého Lidu i Zálesí a J. Kopáč, který vydal knížku Bývalý horácký kroj vysočiny českomoravské v Čechách viz České lidové písně. *Lidové písně* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://lidovepisne.cz/cesty01.html>

3. Pramenná základna lidových písní

3.1. *Prameny obecně*

Abych mohla podat uspokojivý obraz určitého jevu, je nezbytně nutné shromáždit a prozkoumat co největší množství pramenů. Za pramen budu považovat jakýkoliv původní záznam písně. Mohou to být volné listy, sbírka, sešit a další různé formy. Prameny hudebního folklóru nejsou samozřejmě reprezentovány jenom takto.

Na Pelhřimovsku existují zápisy, ale i nahrávky v pozůstalosti rodin, v soukromých sběrech, jejichž zveřejnění by mohlo pomoci k dokreslení obrazu lidových písní a hudebnosti v našem horáckém regionu.

V našem Horácku, které není tak známo jako jiné národopisné oblasti, jak jsem již dříve uvedla, je zápisů lidových písní poměrně málo. Je to dáno mnoha aspekty, jedním z nich je i to, že kraj byl poměrně chudý.

Hudební skladatel, náš krajan, rodák z Kamenice nad Lipou, Vítězslav Novák v předmluvě ke knize *Národ v písni* uvádí: „Abych zdůvodnil své mínění, že lidová píseň je jakoby znějícím obrazem povahy lidu a krajiny, kde vznikla, obracím se k rodnému českému jihu. Byl to vždy kraj zemědělský, kam ruch a shon ostatního světa jen stěží pronikal. Chudé role a pastviny, temné lesy a dřímající rybníky vtiskují tomuto kousku země charakter zadumaný, ale též mužně pevný, někdy i drsný. Právě v takovém kraji mohla se zroditi tato rozjímavá píseň:

Ze země jsem na zem přišel, na zemi jsem rozum našel, po ní chodím jako pán, do ní budu zakopán, potěš mne pán Bůh sám.¹⁵

To, že se nám mnoho písní zachovalo do dnešní doby, je především zásluhou mnoha sběratelů, nadšených lidí, kteří často na svoje náklady a s velkým odříkáním pořizovali zápisy písní. Než sběratel celou správně napsal, musel ji zpěvák často opakovat. Tento způsob spolupráce znamenal velkou trpělivost od obou stran. Někteří zpěváci si pamatovali sotva několika desítek písní, jiní však i několik set, ale těch bylo málo.

¹⁵ *Národ v písni - 1000 národních písní*, vybral, upravil a zharmonizoval Jan Seidl, vydal L. Mazáč rok: 1941
Praha

Přestože víme, že činnost sběratelů byla velmi záslužná, nelze nezmínit, že některé zápisy byly nedokonalé, neúplné a vykazovaly menší či větší nedostatky. Někteří sběratelé zapisovali písně tak, aby po textové stránce vyhovovaly a nikoho nepohoršovaly. To samozřejmě mohlo celkový obraz dané oblasti zkreslit. Některé záznamy postrádaly i varianty písní, které snad z úsporných důvodů někteří sběratelé či zapisovatelé vynechávali. Vzhledem k tomu, že nápěvy písní se psávaly ručně, mohly vzniknout i nepřesnosti v notaci. U písní mnohdy chyběly i poznámky jako, kdo píseň zpíval, kde, kolik mu bylo let, při jakém obřadu či příležitosti, jakou funkci píseň nejčastěji mívala, atd. Naopak někde zase byly přidány záznamy o tancích. Otakar Hostinský velmi výstižně oceňuje sběratelskou činnost ve svém díle: „Kdyby sběratelé naši před 50 ti i více lety nezachránili, co se zachránit dalo, dnes velký počet písní, které výhradně byly odkázány na podání ústní, byl by zajisté nadobro ztracen. To znamenalo by nenahraditelnou ztrátu netoliko pro bádání folkloristické a uměleckohistorické, nýbrž i pro samotné naše umění národní, jehož podstatnou, zvláště cennou a zvláště zajímavou částí tyto písně jsou.“¹⁶

3.2. Místa získávání pramenů

Přestože v této práci podrobím slovesnému a hudebnímu rozboru hlavně sbírku Josefa Václava Kratochvíla Podstrážištské písničky, uvedu na tomto místě i některé z dalších pramenů, které se k regionu váží nebo se ho nějak dotýkají. Některé z nich jsem našla v Muzeu Vysočiny Pelhřimov, v Muzeu Dr. Aleše Hrdličky v Humpolci, v Městském muzeu v Kamenici nad Lipou, v Městském muzeu Antonína Sovy a v neposlední řadě v archivu etnomuzikologického oddělení Etnologického ústavu AV ČR, které založil v roce 1991 doc. PhDr. Lubomír Tyllner, CSc.¹⁷

Podrobnější zkoumání těchto pramenů z regionu by mohlo být v budoucnu východiskem pro další moji práci.

¹⁶ HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světová píseň lidová*. Praha 1906, také v DPDM s. 4

¹⁷ Etnomuzikologické oddělení navazuje na tradici institucí, kterými byly Lidová píseň v Rakousku (1905), Státní ústav pro lidovou píseň (1919) a Kabinet pro lidovou píseň (1953). V Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV (1954) byla tato činnost v normalizačním období zrušena. Práce etnomuzikologického oddělení byla plně obnovena až po roce 1991 díky iniciaci Doc. PhDr. Lubomíra Tyllnera, CSc.

3.3. *Prameny a jejich sběratelé*

Na Pelhřimovsku v minulosti sbíral lidové písně např. Jan Jeník z Bratřic, ten si na rozdíl od svých vrstevníků i pozdějších sběratelů uvědomoval důležitost nejen textového, ale i hudebního zachycení. Sám vyjádřil litost nad tím, že nemá "muzikální neb hudební umělost... , sicej by se byly zde též s tak nazvanými notami napsaly." Jaroslav Markl uvádí, že "praktickou znalostí živého znění lidových písní a jejich společenských funkcí předčil však obvykle i další soudobé sběratele. Byl prvním českým sběratelem, jenž se zajímal s jistou soustavností o lidové písně, jimž vymezil konkrétní místo a význam v české národní kultuře."¹⁸

Také sběratel, spisovatel Karel Jaromír Erben, jenž sestavil dílo *Prostonárodní české písně a říkadla*, našel v našem regionu mnoho písní.¹⁹ Erbenovo dílo má základní význam a zapustilo v české sběratelské tradici hluboké kořeny.

V této části se nyní pokusím chronologicky podat nástin některých pramenů lidových písní, jež jsou nám známy

Jedním z nejstarších pramenů regionu z roku 1795 je zpěvník s názvem *Horácké písně ze Zálesí Vojtěcha Říhy*, řídícího učitele ve Lhotici. Texty a noty na ručním papíře jsou uloženy v humpoleckém muzeu pod číslem H 8.051, to znázorňuje Obr. 1 a Obr. 2 - Vojtěch Říha.

¹⁸ České lidové písně. *Lidové písně* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://lidovepisne.cz/cesty01.html>

¹⁹ ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. 3. vydání, Alois Hynek, Praha 1886 – 1888

Versus VIII.

Chyřic neobie dokazal, abych vssecbnie vlost nauu,
zro klravu neminnu trzise, ucedimel nicem nauu.
aly epejise miig Jan, nebyl udrzizovan
ed vssebo vsšudny šveršenj, vidyertny byl milovan

Versus IX.

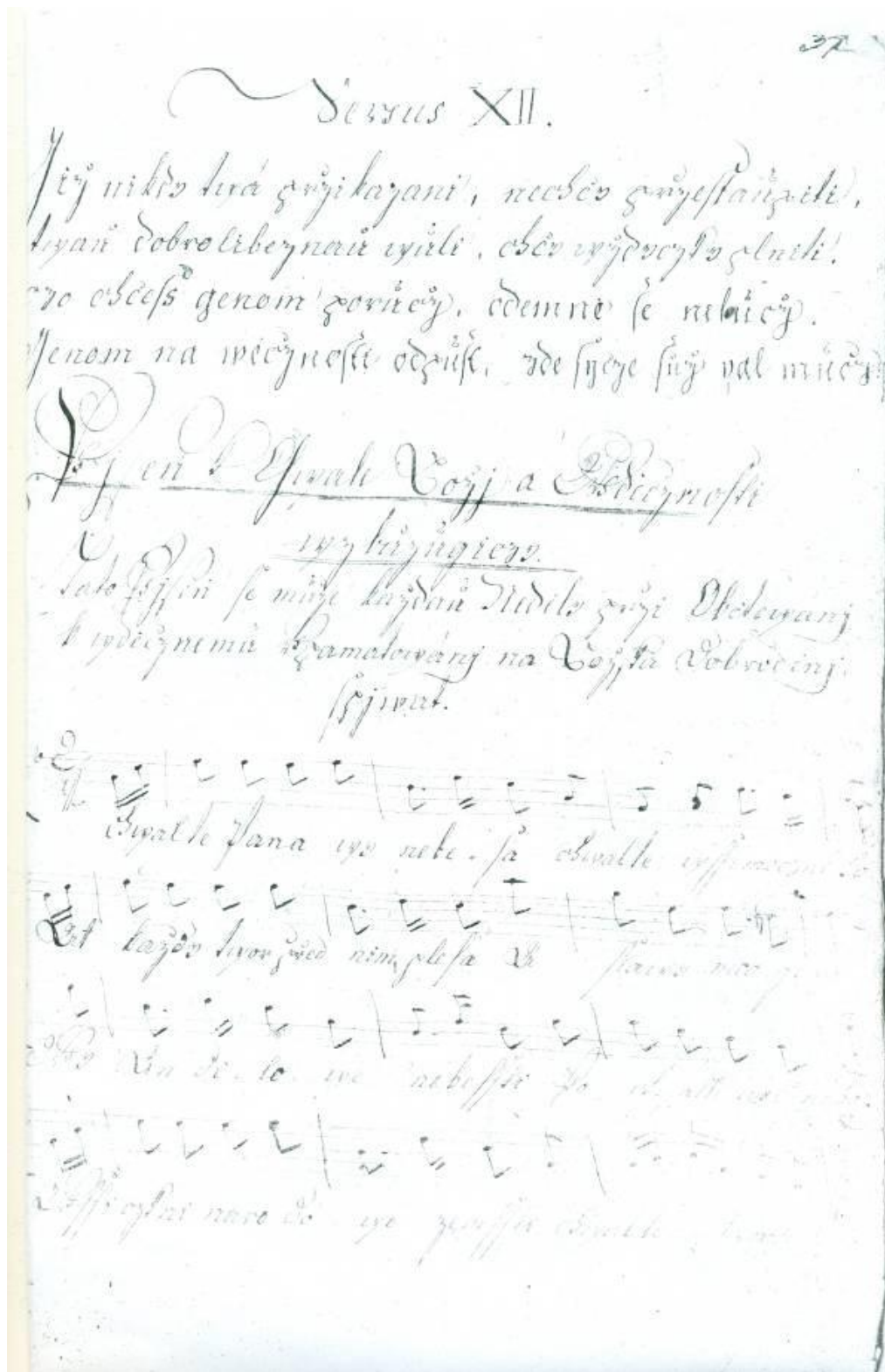
Donivadu zatk Vasta moze, nemuje te mje.
alyeb te mohu vsobni, zlyebo švřjre snjle.
ga zvjstkuřnyu kljz, ebere lybat slyalo švřjz.
klov nam zro vanebata, slyatelo tleu kljz.

Versus X.

Askom švřjz se křstil bndi, dohnd vim zřstauu.
m nos zřvreljebes nezřvřvostě, glabat nezřvřestauu.
lyte ebere milovad, lyte nastleovad.
v kljzjeb sařjenieba bvdacš, ebere švř oblybovrad.

Versus XI.

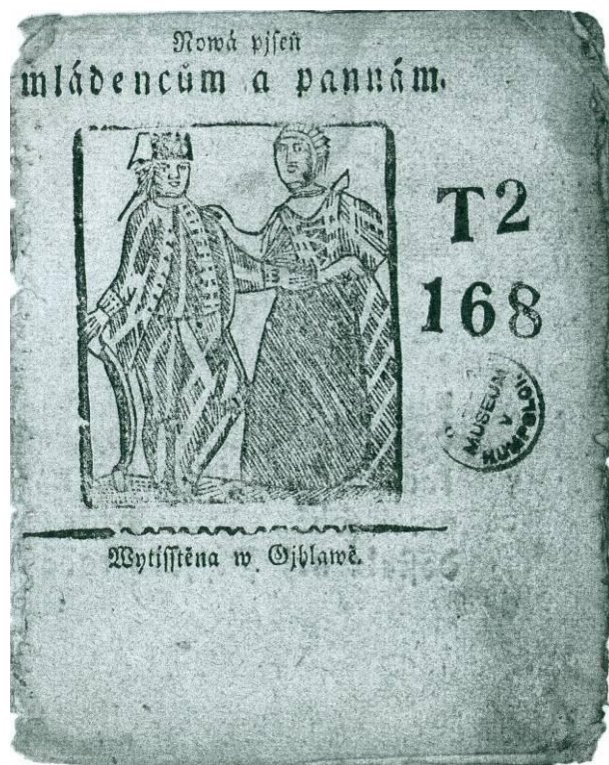
Často kletie se odvřitam, vsšed mřob nezřvřvostě
zřvřed kento slyalo švřjz kladi, vsšedny me mřvřkoste
v nřvřebor šverřvils mne, švřjz vřvřauřils mne,
lyteeb kljz ebere švřjz lyte, vřvřjz jas obvat mne.

Obr. 2

Přibližně kolem roku 1800 vznikly sešitky, které mají dle mého názoru charakter kramářských písní. Jejich názvy jsou Nová píseň o podvodném pohlaví ženském a Nová píseň

mládencům a pannám, Nová píseň o jednom mládenci, na jehožto svatbě anjel Raffael. Taktéž jsou majetkem Muzea Dr. Aleše Hrdličky v Humpolci a všechny najednou uloženy pod signaturou 9. 881, viz Obr. 3 a Obr. 4.

Obr. 3

1.

Saulelo se kaulelo čerwe-
nawé gábljěko, komu ty se
dostaneš má zlatá Nanyňko,
kaulely se kaulely dvě na
proti sobě, komu bych se
dostala než Pepjěku tobě,

nechod ty k nám w kabatě,
wem si kamizolku, wšak gá
o tom dobře wjm, že máš
ginau holku, ty k nj odpo-
ledne gdeš, a u mne se sta-
wjš, lásku wšecku tam ne-
cháš, oblžán se wrátjš.

2.

Ach má zlatá Nanyňko,
počem to hádáte, ach můg
Pepjěku oblžena u hubu má-
te, rúže se wám blyšťj a

Spšwá se gako: Ach porěsse-
nj mé roztomilé, ic.

1.

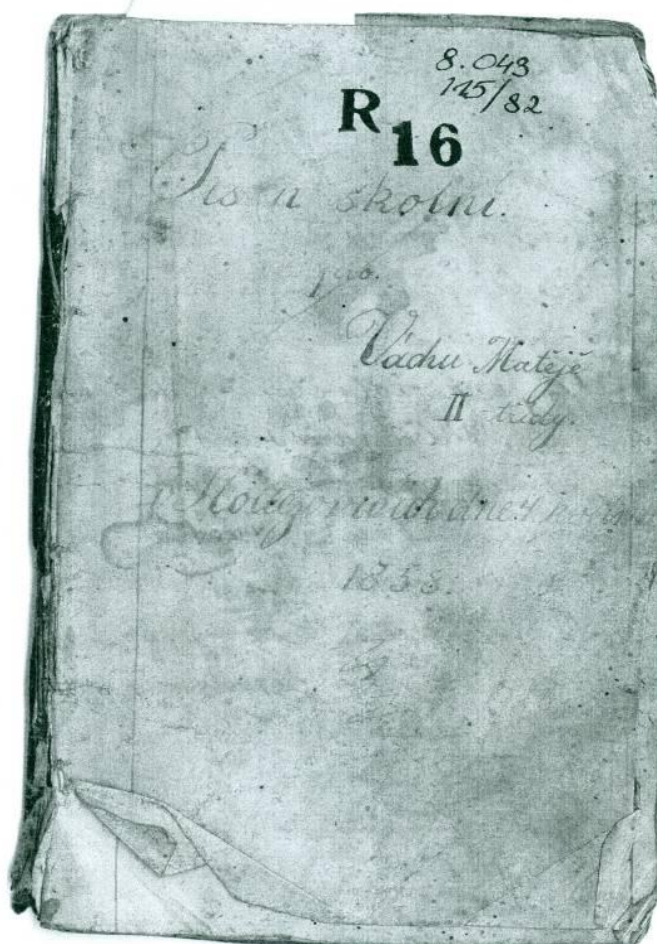
Poslyšte milé, co chce spšwati,
reč této chwyte wypracowati,
co se někdy stalo: Dowjm wám
řatce, k wěčné památce, pozjo-
tůgrej málo.

2. Byl gest pobožný, mladenec
geden, bohatý, možný Theofil
gménem, w anglicém králowstwě:
Genj se Boha bal, geg cil,
milowal, magse statku množstwj.

3. Tomu gest byla, Danna mi-
lostná, spanilá milá, krásná:
crnošná, za chot zasnaubená:
Když gi měl mjeti, sobě pogsti:
šwadba gest strogená.

4. On wal čitage, w zakoně
Paně, často býwage, y w Bo-
žim chrámě, prosyl Boha swěho,
By Božj angel, swatý Raffael:
byl na šwadbě gebo.

Písňe školní a náboženské pro Váchu Matěje jsou dalším zajímavým sborníčkem, jenž pochází z roku 1858, tvoří jej celkem 28 listů. Je uložen v humpoleckém muzeu pod signaturou 8. 043, viz Obr. 5.

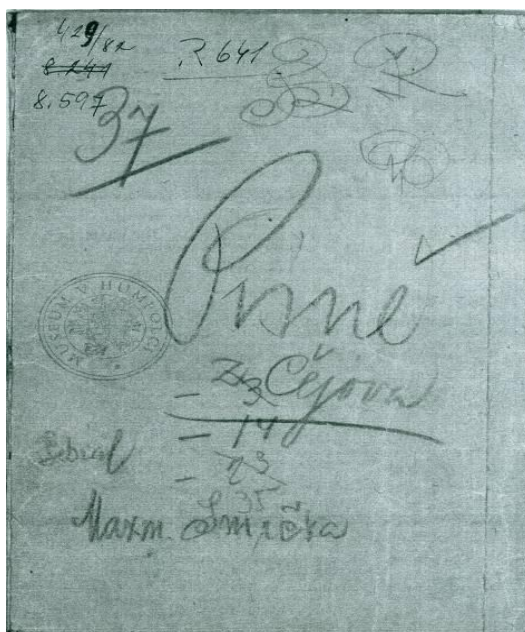

Obr. 5

Karel Plaňanský od roku 1893 sbíral písňe pro Národopisnou výstavu konanou v roce 1895 a shromáždil písňe z okolí Soběslavi, Trhových Svinů, Prachatic, Týna nad Vltavou, Prahy a Pelhřimova. Zapsal 319 písní s 21 nápěvy.

Písňe z Chlumecka a Humpolecka je název sbírky Josefa Strnada. Tvoří ji 103 písní s notovými zápisy. Josef Strnad tyto písňe nashromáždil v letech 1870 - 1900 na Humpolecku a v okolí Chlumce nad Cidlinou.

Písňe z Čejova od sběratele Maxmiliána Smrčky tvoří celkem 37 písní bez nápěvů pečlivě zapsaných na formátu malé osmerky. Sborník je uložen taktěž v humpoleckém muzeu pod signaturou H 8. 597, datace není jasná, snad z přelomu století. Viz Obr. 6.

Pan Bůh otěšitel, dal
to na tvém státek, to
že jsi oblémal chudobnou
děvčičku.

Chudobná děvčička
na světě nic nemá,
jenom tu poctivost,
kterou si zachová.

Chudobná děvčička
na světě nic nemá,
keřalého hlubka
proloučate mami.

—

Leonyje Bebeova píseň. 275. a 276.

Dostal jsem já ošinců,
v každém rohu koutcích,
na prostředku rozmariny
pěkný vlniček.

Ten vlniček zelený,
z rozmariny pletený,
ten jsem dostal od svátníj
pud potěšení.

Stž já s brudu s boji stát,
nebudeš mi holka quát,
zatočím já bílým sárkem
který's mi dala.

A ty s klotis ošinců,
půjjou ti slyšinky,
vzhornici sobě na tu lechu
kterou's měla vjdy.

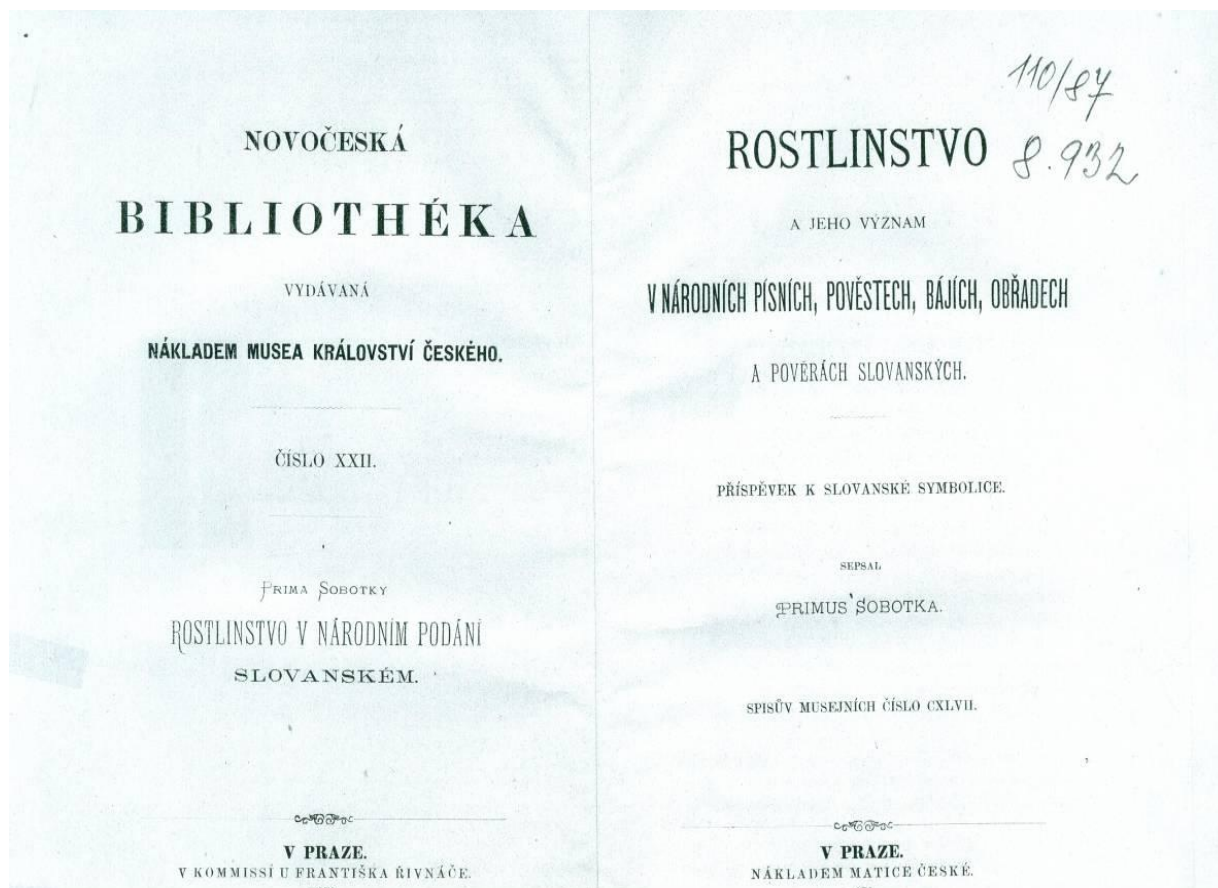
Idyby ty si má mltá,
má strouduho rozmítá,
kdyby ty si všechny
maji včelá.

Ty bys tepro viděla
a sobě marničala,
že jsi ty mi umolobkát
vždyť dílala.

—

Obr. 6

Další ukázka se přímo nevztahuje k regionu, pouze je uložena v humpoleckém muzeu pod signaturou H 8.932. V současné době, kdy se ve školách volá po environmentální výchově, je zajímavá svým obsahem a mohla by být inspirací. Pochází z roku 1879 a nese název Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských. Viz Obr. 7 a Obr. 8.

Obr. 7

Různé stromy, rostliny zde vystupují jako symboly, např.: Jako bříza k dubu nehrubě se hodí, tak mladé ženě nesvědčí u starého muže, zvláště je-li opilcem:

Oj ty dub, ja bereza,
 oj ta pjanyj, ja tvereza (střízlivá),
 oj ty staryj, ja moloda,
 čom miž (mezi) nami nelahoda?

„Ba teskno mi, teskno — se zlým mužem žiti,
dobré jinde žiti.“ *Sbor. VII. 180.*

Dívka zarmoucená, těžce vzdychající jest jako bříza,
kterou vítr lomcuje:

Věje vítr od hor, věje, břízu nachyluje:
neshýbej se, milá břízo, ještěs zelenoučká;
nehnuť smutna, má panenka, ještě jsi mladoučká:
jak pak já se nemám shýbat, vítr list mi shází;
jak pak nemám smutna býti, milý mi odchází.

Metlín. 20.

Jako bříza k dubu nehrubě se hodí, tak mladé ženě
nesvědčí u starého muže, zvláště je-li opilcem:

Oj ty *dub*, ja *beresa*,
oj ty *pijanyj*, ja *tverezja* (střízlivá);
oj ty *staryj*, ja *moloda*,
čom miž (mez) nami nelahoda?

Metl. 471.

Tak stala se bříza i symbolem *ženy* i *matky*. V zpěvích
maloruských má se bříza k dubu jako matka k synovi:

Dub se k bříze vrškem ponachýlil blízko:
kozáček své matce poklonil se nížko.

Anebo bříza k mladým doubkům jako matka k dítkám:

V šířem poli bříza stála,
kolem břízy zelené doubky. *Kostom. 57.*

Velmi pěkně vylíčil Mickiewicz břízu jakožto vdovu
truchlící:

Czyż nie piękniejsza nasza poczciwa brzezina,
która jako wiesniaczka, kiedy płacze syna,
lub wdowa męża, ręce załamie, roztoczy
po ramionach do ziemi strumienie warkoczy!
niema z żalu, postawą jak wymownie szlochaj!

Pan Tadeusz III.

Proměnění dívky v břízu vyskytá se v maloruské písni:

Říkal bratr sestře: nestav se na kladku!
Sestra neposlechla, na kladku stoupmula,
kladka se zvrtnula, sestra utonula.
Když se potápěla, taktó zaúpěla:

netrhej, bratříčku, trnu černého:
běloučká bříza — to jsem já mladinká,
hebonká tráva — to moje rusá kšitice,
černé truky — to moje černé oči. *Kostom. 57.*

Dle běloruské písně vyrostá bříza *na hrobě* nevěsty,
kterou matka ženichova byla otráвила:

Na synové hrobě vyrost javor zelený
a na nevěstině bříza běloučká;
i rostly, rostly, k sobě chýlily se
a jich vršky spolu srůstaly se. *Etnogr. sbor. III. 219.*

Mythologický význam břízy jeví se nejpatrněji
v ruské skazce o krásné princezně, kterou byl čert proměnil
v břízu. Když se objevil osvoboditel a začal ji vybavovati
z kouzla, vystoupila první noci ze stromové kůry po prsa,
druhé noci po pás a třetí noci byla vysvobozena úplně (Afan.
Vozzrěn. II. 504). Zde jest bříza nejspíše symbolem *přírody*,
kteráž přes zimu zůstává jakoby byla zakleta v tuhý tvar,
a teprve z jara, když přijde vysvoboditel — slunce, vypro-
štíuje ji ze zimaích pout, a ona se objevuje ponenáhlu ve své
bývalé mladistvé podobě.

Význam břízy v *bájeslovných obřadech*.

1. Bříza u Velkorusů o letních.

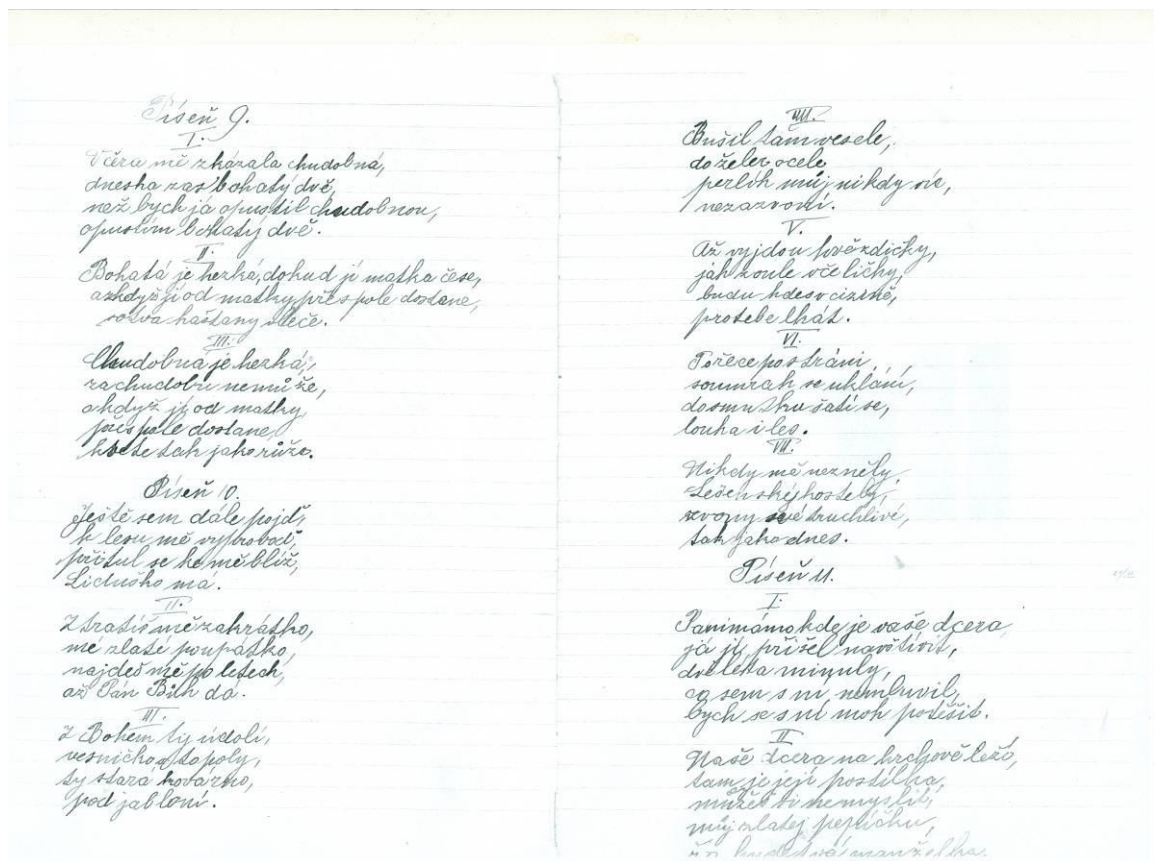
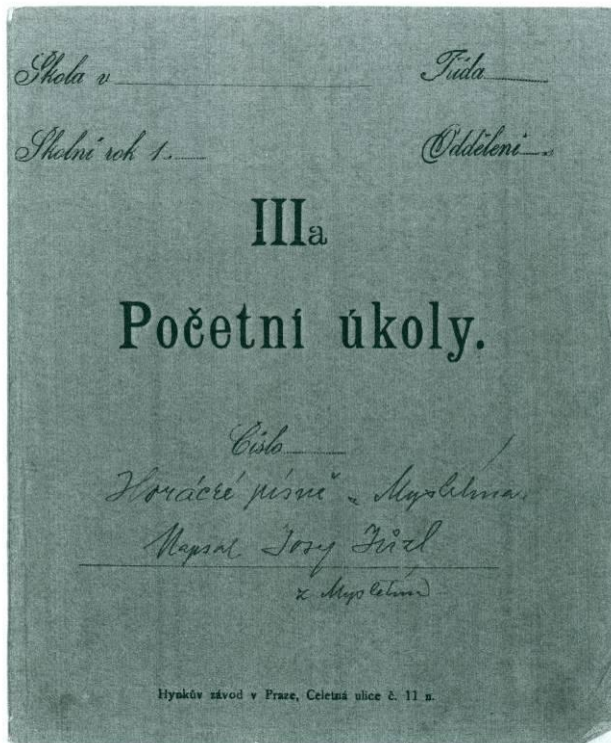
V guberniích velkoruských vycházejí vesničané na „semik“
(t. j. čtvrtek před nedělí svatodušní) do lesův a hájův, pějí
písně,^{*)} vjíjí věnce a *skáčevoše mladou břízu* oblekou jí *do žen-
ských šatů* nebo navěšují na ni pestrých stužek a trefek.
Potom společně hodují požívající z věcí, jež byli od sousedův
vyprosili (z mouky, mléka, vajec a j.). Pohodovavše seberou
vystrojenou břízu a propěvujíce veselé písně donesou ji do

*) Jedna taková píseň zní dle O. Millera Christom. I. 1. 9:

Ne radujtes duby — ne radujtes zelenyje,
ne k vam dčvniiki idnt — ne k vam krasnyja;
ne k vam pirogi nesut — lepeški, jaidnicy.
Radujtes *berczy* — radujtes zelenija!

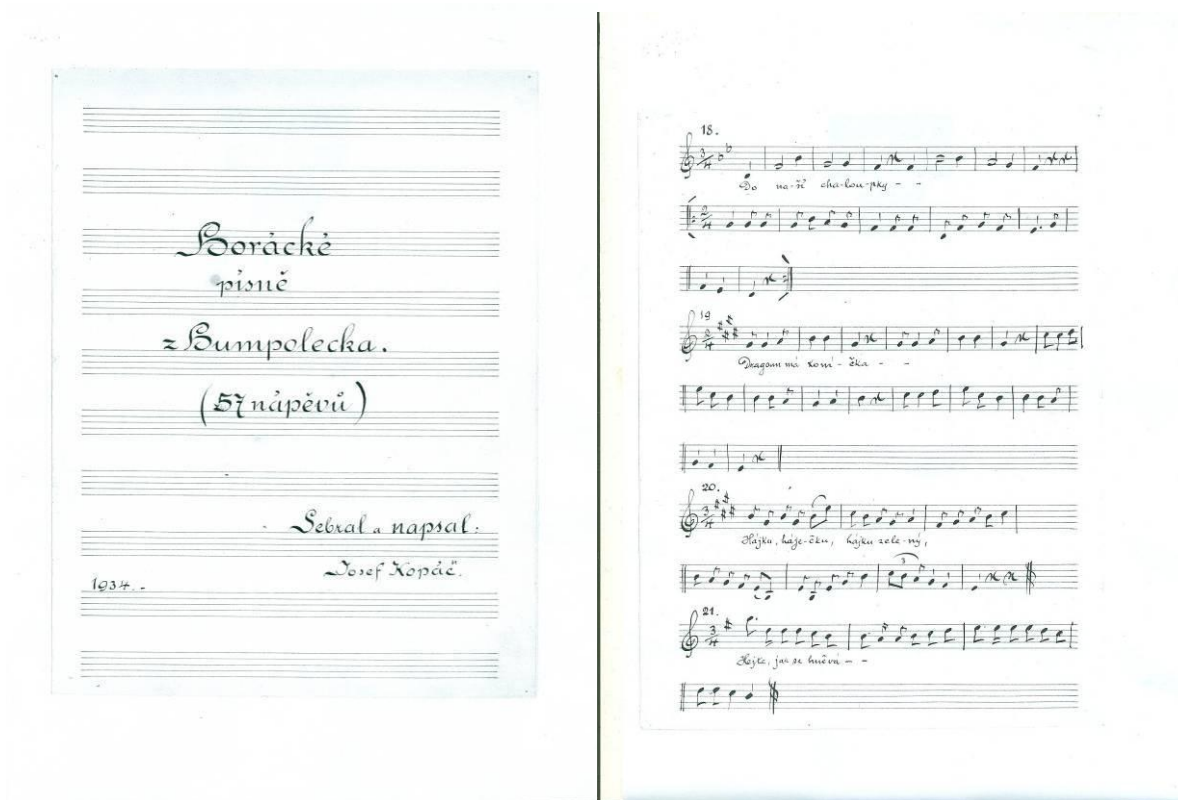
Obr. 8

Sešit s názvem Početní úkoly IIIa nese podtitul Horácké písně z Mysletína, sign.
14 448. V roce 1906 je sepsal Josef Jůzl. Jsou to pečlivě napsané texty písní bez notových
záznamů. Viz Obr. 9.

Obr. 9

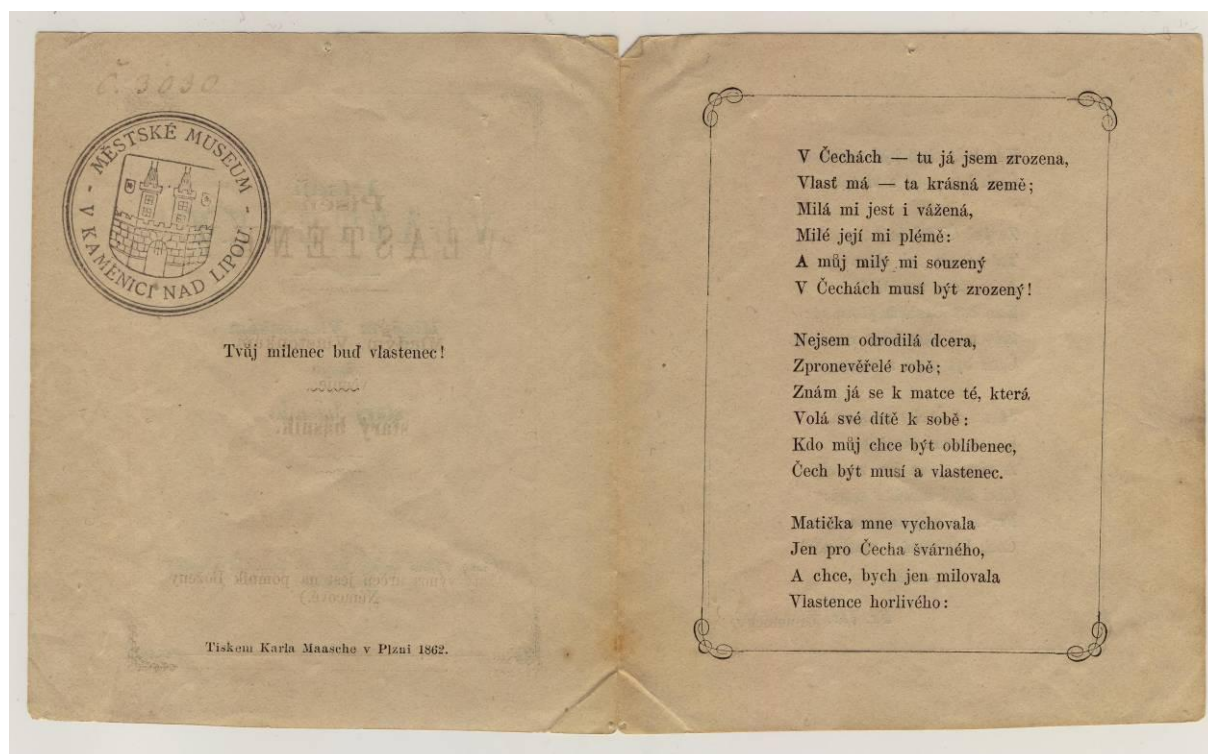
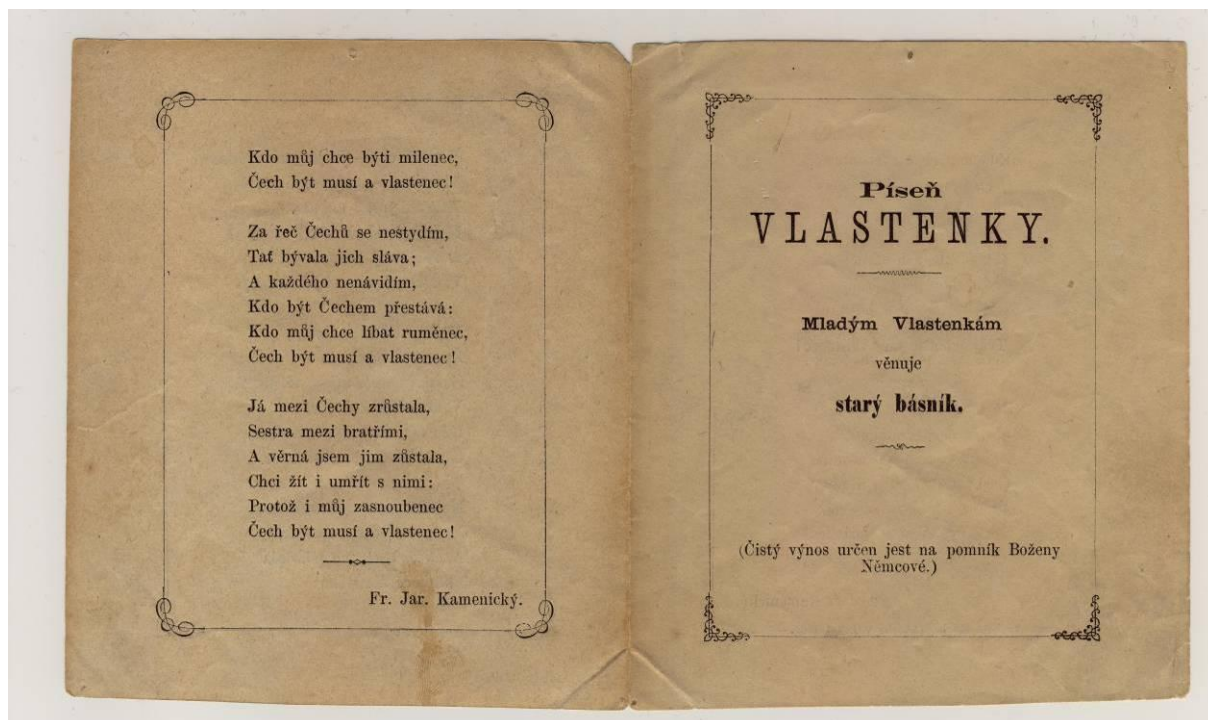
Horácké písně z Humpolecka v roce 1934 sebral a napsal Josef Kopáč. Dílko čítá 57 nápěvů písní pouze s jejich incipity, sign. 14 449. Oba jmenované prameny jsou majetkem Muzea Dr. Aleše Hrdličky v Humpolci. Viz Obr. 10.

Obr. 10

Při návštěvě humpoleckého muzea jsem zjistila, že je zde k dispozici ve srovnání s jinými místy v regionu značně velké množství materiálu, ovšem z časových důvodů a vzhledem k omezenému rozsahu bakalářské práce tento nelze dále zpracovávat.

Básník František Jaroslav Vacek - Kamenický, jenž pseudonym zvolil podle rodiště Kamenice nad Lipou, sebral několik písní na Pelhřimovsku. Roku 1833 vydal písně s názvem Písně národní v českém duchu. Samotný František Ladislav Čelakovský, který se zabýval ohlasovou poezií, vyzdvihl Kamenického jako schopného epigona české lidové písně. Ukázku z jeho díla uvádím Píseň vlastenky, je uložena v Městském muzeu v Kamenici nad Lipou. Viz Obr. 11.

Obr. 11

Další sbírka od Antonína Lipperta je uložena ve stejném muzeu a je nazvaná Lidové písně z Kamenicka. Obr. 12 a Obr. 13.

ZPĚV

Z ČASTROVA - rukopisná sbírka řídicího učitele Jíry

8. KUDLIČKA JE ZA KREJCÁREK

Allegretto

Ku-dlič-ka je za krej-cá-rek, za krej-car je ta-ky nůž, bu-deš-li ty
ho-dná že-na, bu-du já zas ho-dnej muž.

DOHRA

Z VODNÉ - vlastní sbírka

9. JEL SEDLÁK ORATI

Moderato

1. Jel se-dlák o-ra-ti. Jel se-dlák o-ra-ti, za-po-mněl o-pra-ti,
za-po-mněl o-pra-ti.

DOHRA

2. Di, Andulko, pro ni, 3. V maštali je v koutě,
di, Andulko, pro ni, v maštali je vkoutě,
však víš dobře o ni, visí na chomoutě,
však víš dobře o ni. visí na chomoutě.

4. Di, Andulko, přece,
di, Andulko, přece,
mám koníčky v řece,
mám koníčky v řece.

Obr. 12

Z ČASTROVA - rukopisná sbírka řidičího učitele Jíry

8. KUDLIČKA JE ZA KREJČÁREK

Handwritten musical score for the piece "Kudlička je za krejčárek". The score is written on four staves. The first staff begins with the tempo marking "Allegretto". The second staff includes the instruction "DOHRA Allegro assai". The music is in a 3/4 time signature and features a mix of eighth and sixteenth notes with various articulations.

Z VOVNÉ - vlastní sbírka

9. JEL SEDLÁK ORATI

Handwritten musical score for the piece "Jel sedlák orati". The score is written on four staves. The first staff is marked "Moderato". The second staff is marked "DOHRA Vivace". The third staff includes the instruction "rit....". The music is in a 3/4 time signature and consists of a melody with various rhythmic patterns and articulations.

Obr. 13

O dalších pramenech z regionu se již jen zmíním, mnohé jsem čerpala z diplomové práce Soupis pramenů jihočeských lidových písní Naděždy Novákové²⁰.

František Kotoun sbíral nejen lidové písně, ale i tance na Pelhřimovsku. V časopise Český lid vycházely Lidové tance na Pelhřimovsku. Je to 7 zápisů textů a nápěvů. Kromě toho jsou zde uvedeny popisy tanců. „Někde ve středu opatřen pořádnou holí stojí lichý tanečník — slouha. Tančí se polka. Úder holí o podlahu je znamením, aby tanečníci vyměnili si tanečnice. Ve chvatu takto vzniklém hledí slouha dostat se k některé tanečnici. Kdo z tanečníků osaměl, je slouhou. Tanec tento viděl jsem také tančiti v Cejli, ale při obyčejné polce ; zvláštní nápěv »Slouhy« není tam dle všeho znám.”²¹ Viz Obr. 14.

5. Slouha. Z Rynare e.

Slou-ha spí, nic ne - ví, slou-hu kaž - dý po - zo - ru - je,
slou - ha spí, nic ne - ví, slou-hu kaž-dý o - ší - dí.

V a r i a n t:

The image shows a musical score for a piece titled "5. Slouha." It is written in 2/4 time and B-flat major. The score consists of two staves of music with lyrics underneath. The first staff has the lyrics "Slou-ha spí, nic ne - ví, slou-hu kaž - dý po - zo - ru - je," and the second staff has "slou - ha spí, nic ne - ví, slou-hu kaž-dý o - ší - dí." Below the main score is a section labeled "V a r i a n t:" with two staves of music.

Obr. 14

Václav Procházka, učitel působící ve Vlašimi, sestavil sbírku, která obsahuje 14 písní na 27 listech s nápěvy. Některé z nich zapsal na Pelhřimovsku asi v letech 1888 -1907. Patří sem např. Napoleonův pochod, unikátní ukázka. Rkp. 96 viz Obr. 15.

²⁰ NOVÁKOVÁ, Naděžda. *Soupis pramenů jihočeských lidových písní*. České Budějovice, 1984. Diplomová práce. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích. 79 s.

²¹ KOTOUN, František. *Lidové tance na Pelhřimovsku*. Český lid XIV, 1905, str. 340,

Prošláka 26, 27, 14/11/07 - kkp 96-

Napoleoniiv pochod. ④ 10

Tempo di marcia.

Prošláka 26, 27, 14/11/07 - kkp 96-

C. 7.

Zapísovateľ Václav Krochánka, učitel v Divišově.
 Zapsal tamtéž v prosinci l. 1906. -
 Hrál na harfu 60ti-letý mlynář Jan
 Krochánka, v Lidmaně, Kamenice nad Lipou.
 Odkud on to měl nebo kdo je skladatelem neví.
 Nikdy jsem se ho na to, boháčel, nezeptal. -

Obr. 15

Za významnou osobnost Pelhřimovska považujeme akademika Josefa Dobiáše. Ve sbírce s 57 písněmi z Pelhřimova, kterou tvořil jako vysokoškolák, zachytil soudobé písně, zápisy o zpěvácích i přesné notové nápěvy. Písně *Ještě já se podívám k pelhřimovským*

zahradám viz Obr. 16, Daleký, široký, ty rovenský pole viz Obr. 17, Zima bylo, chumelilo viz Obr. 18 jsou malou ukázkou variant.

Sbírka Z Kamenicka nad Lipou a Pelhřimovska ze sběru Tomáše Peterky pochází z roku 1908 a obsahuje 14 písní s nápěvy. Písňe *Ještě já se podívám k božejovským zahradám* viz Obr. 19 a *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš* patří k těm nejznámějším viz Obr. 20. Všechny tři jmenované sbírky jsme vyhledali v oddělení etnomuzikologie v Etnologickém ústavu Akademie věd České republiky pod signaturami Rkp. 92, 96.

Notička 5, 19/10 07 -Rkp 92-

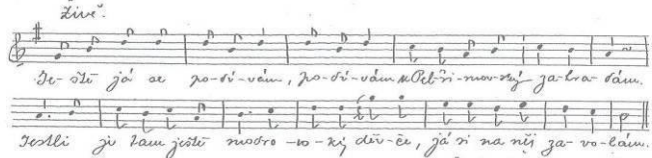
Pelhřimov

(6)

8

žít:

Je-ště já se po-dí-vám, po-dí-vám k Bo-žejov-ským za-hra-dám.
 Jestli jsi tam ještě msto-ro-ko-čí děv-če, já ti na něj za-vo-lám.
 Nikde ho ke nevidím, ani ho ke neby-řím. - Učová, Pelhřimov.
 A kým pak já se ještě, msto-rovo-čí děv-če, (B.N.)
 s kým pak já se políbím?

By se buďto šíváš doma a s kým tak číš,
 já se šíváš buhu, já se šíváš buhu
 a s kým vranj kovičkou.

By se buďto šíváš doma se svou mat-ěkou,
 já se šíváš buhu, já se šíváš buhu,
 s vocolovou pavičkou.

By se buďto šíváš s mládencema s hospodě,
 já se šíváš buhu, já se šíváš buhu
 s vranj moutem na vojnu.

H. H. Dočkal
 19. května 1907.

✓

Obr. 16

Jobal 1, 19/10 07 -Rkp 92-

in je lo muzika z
Romana Pellinova. (C. 1)

3

Volně.

Da-le-ky Ji-ro-ky, by Ro-ven-ouj po-le! To-nyd, se
pro-dá-y' po-tě-se - ni no-je. *zpívá Maria Ko-*
-rová v Pelhřimě.

Procházi, procházi, pláči a nářím,
svi bíloumí přívěky se nebesím pozvím.

Proš pláčů, nářímů, smutků rozmilá,
byj-ouž by ti mni nebyla o' Boka roužená.

Oa Boka roužená, o' rodiči dává,
nepoč, nenářínej, smutků má milá.

Já pláčů, nářímů, pro malou dušičkou,
že mni nedal dobrou noc, miž glady Pepičou.

Dobrou noc já dávám všem Rovenským pamáku,
ale jen tej jetnej ne, na kšerou se hnědám.
rythm. var. 2

1.

2.

V.

Baranovský

(Pl. H. Jos. Kovář,
6. dubna 1907.)

Šimcal

Obr. 17

Hojnos u Delhinaova

(1)

Live!

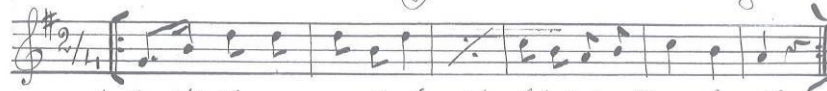
xi - ma by - lo, chu - mo - li - lo, de - u vi - tal ta - ra - da de - u vi - tal.
 Vel - ký ví - tr v bo - ro - vi' za - pou - kal, ta - ra - da za - pou - kal. Škodí mi - můj
 klobouček po - vod, jak - o by mi dá - val vř - so - nos, je - se moje
 znej - mte - jší? ků - vá - moc, ta - ra - da, ků - vá - moc.
 Zpívala Marie Kal -
 - ova, Kojňová (187)

Vyšel jsem si časné z rána cestičkou, tarada cestičkou.
 vydvoukala z okénčka i matičkou, tarada i matičkou.
 Když jsem přicházel blíž k pomoru,
 zavěla před mnou komoru.
 Čta ži - so - al stát omámený u domu, tarada u domu.

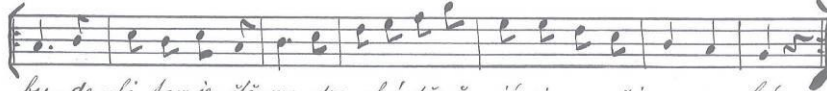
Mysliš sobě, má mařenko, ledacos, tarada ledacos,
 že tě může pomilovat, ledakados, tarada ledakados.
 Vstane omi ti naši poznají,
 svou jališnou lástku signají,
 vsak omi ti, má panenko, nechají, tarada nechají.

Obr. 18

1. Je-ště já se po-di-vám, / k bo-že-jou-ským za-hra-dám;

bu-de-li kam je-ště mo-de-o-ke' děv-če, / já si na něj za-ro-lám.

2. Někde ho tam nevidím, nevidím, ani ho tam neslyším;
skjím pak já se ještě, modrooké děvče, skjím pak já se po-čín.

3. By se budeš těšvat, těšvat, s vrany'm, honěm na vojné;
já se těšit budu, já se těšit budu s mládežema s hospodě.

4. By se budeš těšvat, těšvat doma se svým tatíčkem;
já se těšit budu, já se těšit budu se svým vrany'm koničkem.

5. By se budeš těšvat, těšvat doma se svou matičkou;
já se těšit budu, já se těšit budu s obojvou šavlíčkou.

6. Ach vojáčeku, vojáčeku, černou košiličku máš;
kdo ti ji vyjere, kdo ti ji vyjere, když už matička nemáš.

7. Když už nemáš matičku, mám já ještě sestřičku;
ta mně ji vyjere, ta mně ji vyjere, mou touhou kvi-ličku.

L. Kramářka a L. S. P. Olšnická. P. Hrubá. J. Touba.

Obr. 19

Pátá 5, 19/2 08 - Rkp 96-

5

1. Cex-ve-ná xú-ži-čko, proč se ne-ros-ko-žíš?
Proč ty k nám, Je-pí-čku, proč ty k nám ne-cho-díš? proč ty k nám ne-cho-díš?

2. Kdybych já k vám chodil, ty bysi plakala,
červeným šátečkem oči utírala.
3. Proč pak bych plakala, když mi nic nebolí?
Milovali jsme se jako dva holubi.
4. jako dva holubi, jako dvě hrdličky,
dávali jsme sobě falešné hubičky.
5. Falešné hubičky, falešná tvá láska,
neuvěřím já ti, až bude prohláška.
6. Až bude prohláška v cerekovské fáci,
teprv budu říkat tvému bratru „švagře“!
7. Tvému bratru „švagře“, matce „panímámo“,
budu já líbávat ruce každé páno.
8. Ruce každé páno a nohy každý den,
aby každý věděl, že my svoji budem.

Z Humpolecka nad Lipou a Třebíčska.

Obr. 20

3.4. Další prameny a sběratelé

O následujících pramenech, které dále uvádím, víme, že existují, i když o některých přesně neznáme jejich místo uložení a ostatní podrobnosti. Vycházela jsem opět z již zmíněné práce Soupis pramenů jihočeských lidových písní Naděždy Novákové.²²

Jan Nymburský v letech 1850 - 1916 uspořádal sbírku 312 písní s nápěvy s názvem Z Humpolecka a z různých oblastí Čech. Asi kolem roku 1907 František Mathy sebral 20 lidových písní a sestavil Písně z Humpolecka, Táborska a Pardubicka. Josef Laudin v roce 1926 předal svoji sbírku asi 60 písní Ferdinandu Sládkovi, ten ve sběru pokračoval. Věra Thořová – Stiborová napsala dílo Po stopách sběratele Františka Homolky, který sestavil sborník 3184 písní. Jsou zde mimo jiné zápisy z Pacovska a Kamenicka. Sborník patří k nejrozsáhlejším sběrům. Jan Zavadil z Pejškova se také zabýval lidovými písněmi. Jeho

²² NOVÁKOVÁ, Naděžda. *Soupis pramenů jihočeských lidových písní*. České Budějovice, 1984. Diplomová práce. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích. 79 s.

rukopisná sbírka je uložena v EÚ AV ČR. Spisovatel František Bernard Vaněk, autor několika románů o Pelhřimovsku, zachytil ve svých dílech několik lidových písní.²³ Sbírkou 49 písní z Pacovska uspořádala J. Junková, pouze 2 písně jsou notované. Majetkem pelhřimovského muzea je sběr Staré zapomenuté písně z Pelhřimovska Františka Dvořáka. 106 zápisů, popisy tanců a instrumentální melodie vznikly kolem roku 1953. Zajímavé jsou i další muzikantské poznámky. Další část díla Františka Dvořáka je 27 písní ve zpěvníku a 6 volně ložených zápisů. Celá pozůstalost je majetkem pelhřimovského muzea. Další zajímavý pramen sestavili Josef Martínek a Bohumila Martínková. Výsledkem jejich práce je 559 lidových písní s nápěvy. Písně pocházejí nejen z oblasti Pelhřimovska, ale i Třeboňska a Čáslavska.

Stanislav Kouba, učitel z Pacova, zanechal muzeu rukopisnou sbírku Pacovsko v písni. Tvoří ji 3 části, obsahuje tematicky různorodou směsici písní z doby národního obrození. Následujícím dílem Stanislava Kouby jsou Zvyky a obyčeje na Pacovsku.

Význam pro studium lidových písní má sbírka Františky Jandové - Písně z kraje pod Javořicí. Obsahuje asi 300 písní a zápisy tanců a jiné podrobnosti. Je uložena v Muzeu Vysočiny Pelhřimov.

Z roku 1969 pochází úpravy šesti lidových písní Pelhřimovsko v písni Václava Nouzy, bývalého ředitele Lidové školy umění v Pelhřimově.

Horácké písně je sbírka vydaná 1978 Okresním kulturním střediskem v Jihlavě a obsahuje písně z Pacovska, Jindřichohradecka, Kamenicka.

V časopise Český lid XIII je ukázka z díla Lidové tance na Pacovsku, jehož autorem je Přemysl Otakar Plaček. „Tanec lidový z okresu hlineckého »Trnky«, uveřejněný od Dr. K. V. Adámka v č. 4 C. L., znám jest i na Pacovsku pod názvem »Švec« viz Obr. 21, ale jak se změnou textovou, tak i se změnou hudební. Ještě do nedávných dob byla to polka u lidu obzvláště venkovského velice oblíbená. Tuto polku zpívávala mi moje babička, což důkazem, že tanec byl asi dříve znám i v městě; bylať má babička ze staré měšťanské rodiny pacovské.“²⁴

²³ František Bernard Vaněk (1872 - 1943 Dachau) byl český kněz, spisovatel a kulturní organizátor, jehož celoživotní působení je spjato především s městem Pelhřimov a vrchem Křemešník. František Bernard Vaněk. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Bernard_Van%C4%9Bk

²⁴ *Český lid* [online]. 1904 [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid13/index.htm>

Polka. Š v e c. *Z Pacovska.*

Šly děvča-ta do hospo-dy, tanco-va-ly »šev-ce«, jedna druhej
 po-ví-da-la, že ji žádnej ne-chce; tan-co-va-ly ho, a ne-u-mě-ly
 ho, a při-šly do-mů, u-či-ly se tan-co-va-ti, při-šly do-mů,
 u-či-ly se ho.

Obr. 21

Na tomto místě bych ráda uvedla, že jsem zdaleka nevyčerpala přehled pramenů z regionu.

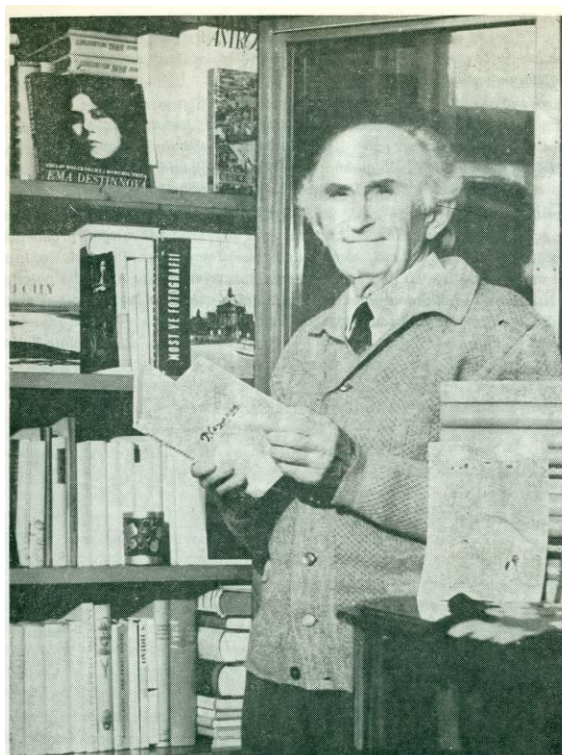
3.5. Josef Václav Kratochvíl a jeho Podstrážišťské písničky

Poslední jmenovaný pramen, Podstrážišťské písničky od Josefa Václava Kratochvíla, pro mě bude východiskem podrobnější analýzy jak z hlediska tematiky písní, tak po stránce slovesné a hudební. Dílo je uloženo v Muzeu Antonína Sovy v Pacově. Měla jsem možnost podrobit ho menšímu rozboru.

3.5.1. Josef Václav Kratochvíl

Josef Václav Kratochvíl se narodil 30. srpna 1906 v Hořticích u Prahy, kde strávil své mládí a kde po vzoru svého otce získal vztah k folkloru. Věnoval se hře na housle na pražské konzervatoři, Později jako pedagog, sbormistr, dirigent měl ve svém okolí příležitost sbírat lidové písně. Jeho zásluhou vznikla hudební tělesa v místech, kde působil - Čáslav, Opočno, Vrchlabí a České Budějovice. Za všechny jmenujme alespoň některé – Čáslavská filharmonie, Opočenští zpěváci, Vrchlabští zpěváci. V Českých Budějovicích založil a vedl komorní orchestr, pracoval tam jako ředitel LŠU Bohuslava Jeremiáše. V okolí pod vrchem Stražiště nasbíral v letech 1955-1958 stovky písní. O své sběratelské práci píše: "Zapisoval jsem písně

matčiny a písně svého rodného kraje, zapisoval jsem písně v Podkrkonoší a konečně na věčnou paměť jsem zaznamenal písně z oblasti pod Stražištěm kraje jihočeského. Putoval jsem větším dílem pěšky, v jihočeském kraji i ve starém kočáře rolníka Jana Zenáhlíka, od vesnice k vesnici, od domku k domku a byl jsem šťasten, když jsem objevil píseň, kterou jsem do té doby nikdy neslyšel." ²⁵

Obr. 22 Josef Václav Kratochvíl

Sbírka Josefa Václava Kratochvíla čítá ke stovce zápisů lidových písní z okolí vrchu Stražiště na Pacovsku a kromě toho ji doprovází 24 magnetofonových pásků, které jsou majetkem pacovského muzea. Mapka z našeho regionu zachycuje oblast, ve které J. V. Kratochvíl nashromáždil písně pro sbírku Podstražišťské písničky. Viz Obr. 23

²⁵ TYLLNER, Lubomír. *Lidové písně z Pelhřimovska: Podstražišťské písně*, s. 5

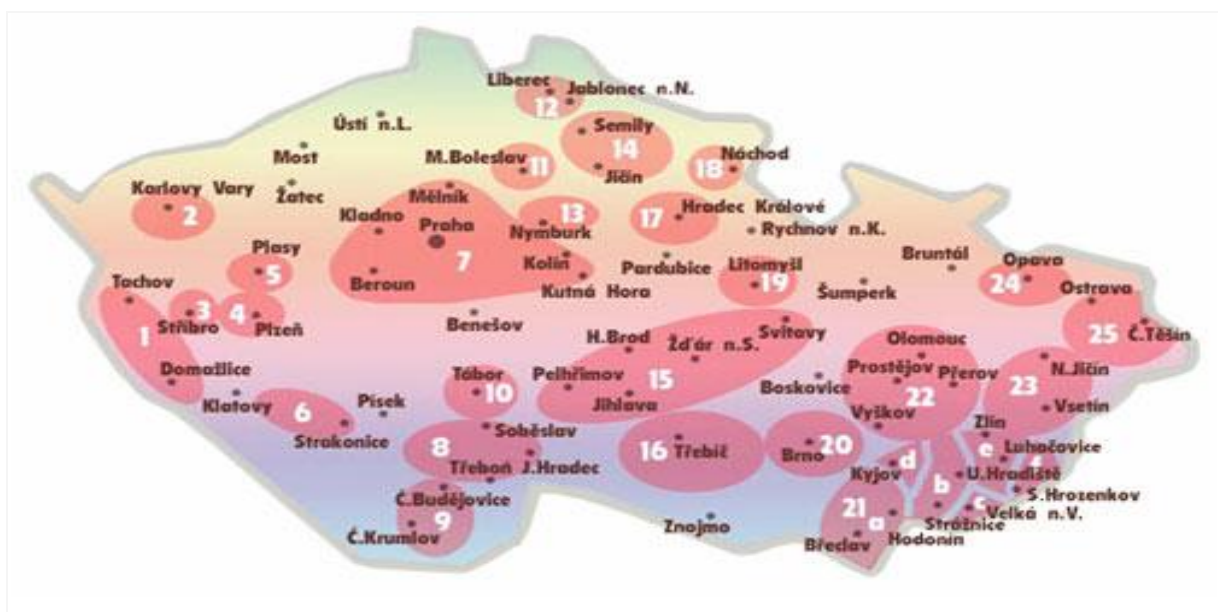

Obr. 23

4. Tematika lidových písní

4.1. Lidové písně

Písně můžeme chápat jako zrcadlo společnosti. V lidových písních se odrážejí základní rysy povahy jejich tvůrců a také ráz prostředí, v němž vznikly. Mezi hlavní znaky lidových písní patří ústní podání, anonymita, variabilita, kolektivní ráz, typizace a jiné. Na první poslech je patrný rozdíl v písních různých národů, a nejen to, též jsou značně rozdílné písně z různých krajů téže země. Pro ilustraci nám poslouží mapka našich nejznámějších folklorních regionů viz Obr. 24.

Obr. 24

01 - Chodsko	09 - Doudlebsko	17 - Hradecko	21 - d - Kyjovsko
02 - Karlovarsko	10 - Kozácko	18 - Náchodsko	21 - e - Luhač. Zálesí
03 - Stříbrsko	11 - Boleslavsko	19 - Litomyšlsko	21 - f - Mor.Kopanice
04 - Plzeňsko	12 - Podještědí	20 - Brněnsko	22 - Haná
05 - Plasko	13 - Polabí	21 - Slovácko	23 - Valašsko
06 - Prácheňsko	14 - Podkrkonoší	21 - a - Podluží	24 - Slezsko
07 - Střední Čechy	15 - Horácko	21 - b - Dolňácko	25 - Lašsko
08 - Blata	16 - Podhorácko	21 - c - Hornácko	

4.2. *Tematika ve sbírce Podstrážišťské písničky*

Tematika lidových písní ve sbírce je velmi pestrá. Nejčastěji se však texty písní zabývají láskou, nevěrou, odchodem na vojnu, loučením, ale i dalšími jevy běžného lidského života. V písních se zpívá o hospodě, o práci a životě na venkově, o sociální nerovnosti, o národnostním útlaku. Ve sbírce jsou zastoupeny písně k různým příležitostem, tedy často svatební, pohřební, ukolébavky a jedna koleda.

Nejčastěji se v naší sbírce vyskytují písničky o lásce neboli milostné. Příkladem mohou být *K Načeradci cesta* č. 31, *Malá chaloupka* č. 35, *Pověz ty mně, holuběnko popelavá* č. 63, *Šla Nanynka do háječka* č. 74, *Tam na stráni* č. 76, *Ten panskej kočí* č. 79 nebo *Už já více přes hranice* č. 81.

K Načeradci cesta

1. K Načeradci cesta
ušlapaná všecka,
kdyby naši páni
dovolení dali
je tam holka hezká.	3. Když sem se tam dostal,
hezky sem se vyspal,
ona ráno vstala,
vlásky učesala,
jen abych tam zvoestal.
2. Já si na ni myslím,
chodit za ní nesmím,
dá-li mi to pánbu,
až se tam dostanu,
já se tam s ní vyspím.	4. Já tu nezvostanu,
já musím jít domů,
koníčky pucovat,
a je vokšírovat,
zakládat do žlabu

Zazpívala Anastasie Ctiborová z Lesné, 84 roků. Zapsal 18. VIII. 1958 JVK.

Pověz ty mně, holuběnko popelavá

1. Pověz ty mně, holuběnko popelavá,
kdypak moje Andulička ráno
vstává?
Časně zrána, za svítání,
je-li hodna upřímného milování. | 2. Pověz ty mně dokavad my nejsme
svoji,
jak se moje Andulička ráno strojí,
jak jí pěkné šaty sluší,
a nemá-li nějaký hřích ve své duši. |
|--|--|

Zazpíval Jan Kotal z Bratřic, 66 roků. Zapsal 27. VII. 1958 JVK

Častým tématem je také metaforické spojení zelený věneček, kdy se z dívky stává žena. O tom se zpívá v *Daleko, široko, sou babický pole* č. 12, *Koupala se Lidulinka* č. 32, *Můj zelený věnečku* č. 39, nebo například *Vydej, ty slavičku, přelíbezný hlas* č. 92.

Koupala se Lidulinka

1. Koupala se Lidulinka ve vodičce
studený,
vila věnce pro mládence
z rozmarýnky zelený. | 2. Komupak je, Lidulinko,
komupak je daruješ?
Jeden tobě, druhý sobě,
Že mě věrně miluješ. |
|---|---|

Zazpívala Josefa Holubová z Buřenic, 78 roků. Zapsal 25. VII. 1958 JVK.

Dalším rozsáhlým tématem spojeným s milostnou tematikou je téma nevěra. Písničky o nevěře jsou například *Borovičko Borový* č. 5, *Buřenice převyšujou kopce* č. 6, *Častokrát sem chodíval* č. 9, *Když sem šel k milej* č. 26, *Vícekrát nepudu* č. 85.

Buřenice převyšují kopce

1. Buřenice převyšují kopce,
at' si chodí za mou milou kdo chce.
2. Řekněte jí, že jí něco vzkážu
že takový za podvazky vážu.
3. Za takový a to za červený
žes bejvala moje potěšen

Zazpíval Josef Šustr z Velké Chyšky, 72 roků, zapsal 18. 7. 1958 JVK.

Vícekrát nepudu

1. Vícekrát nepudu
k studánce pro vodu,
k studánce pro vodičku,
pro vodu, pro vodu
a navečer při měsíčku.
2. Někdo tam za křovím,
kdo to byl nepovím,
mluvili tichým hlasem,
mluvili, šeptali
a líbat slyšela sem.
3. Kdybych já věděla,
že jinou miluje,
byla bych nečekala,
byla bych jiného
hochu sobě namluvila.
4. Časně ráno vstávám,
okénka otvírám,
slaviček libě pjeje,
slunečko zářivé
se vesele na mě směje.

Zazpíval Jan Kotal z Bratřic, 66 roků, zapsal 27. VII. 1958 JVK

Mnohokrát rodiče nepřáli mladým z různých důvodů jejich lásku a bránili sňatku. O tom pojednává například píseň *Co sem se k vám nachodil* č. 7.

Co sem se k vám nachodil

1. Co sem se k vám nachodil, našlapal bláta,
přece sem tě nedostal, Andulko zlatá,
bláta našlapal, tebe nedostal, a co ještě nejhoršího pro tebe vystál.
2. Ty rodičové moji srdce neměli,
v tom našem milování mně zbraňovali,
mně zbraňovali, tobě nedali ,
a tak moje mladé tělo zamordovali
3. Až mé mladé tělo na márách bude,
ty pudeš vokolo, zastav se u mě,
příkrov nazvedni, na mě pohlédni,
o, jak já sem zmordovaný
vod falše tvojí.
4. Až mé mladé tělo k hrobu ponese,
tenkrát mně muziky pěkně hrát budou,
pěkně hrát budou, to na flíghorny,
o, jak já sem zmordovaný vod falše tvojí.
5. Až mé mladé tělo dají do hrobu,
já tady zůstanu, ty pudeš domů,
já tu zůstanu, ty pudeš domů,
a tenkrát se, má milenko, rozejdem spolu

Zapíval Josef Vondráček z Velké Chyšky, 75 roků, “Naučil jsem se ji, když jsme byli chasníci v Lipkovej Vodě na Pelhřimovsku.“ Zapsal 22. 7. 1958 JVK.

O nešťastné lásce je písnička *Lásko, lásko ošemetná* č. 34, *Přenešťastná ta babická náves* č. 64 nebo *Radějov a Buřenice* č. 66.

Přenešťastná ta babická náves

1. Přenešťastná ta babická náves, po které jsem chodíval,
po které jsem chodil, svou milenku vodil, přece jsem ji nedostal.
2. Panímámo, kde je vaše dcera, já ji přišel navštívit
tři léta minuly, jsme se neviděli, já ji přišel potěšit.
3. Naše dcera na hřbitově leží, tam je její postýlka,
nemysli, Jeníčku, švarný mládenečku, že bude tvá manželka.
4. Ukažte mně cestu ke hřbitovu, kudy nesli mou milou.
já tam za ní půjdu a hledat ji budu, svou Mařenku rozmilou.
5. Přišel jsem tam blíže ke hřbitovu spatřil jsem tam hrob nový,
tři růže červený daly mně znamení, kde tam leží děvče můj.

Zpíval František Mikula mladší z Babic, 37 r., zapsal 19. 7. 1958 JVK.

5. Slovesná stránka lidových písní

5.1. Národní jazyk a jeho základní podoby

Náš národní jazyk je rozvrstven na tři oblasti. První je jazyk spisovný, úřední podoba jazyka na celém našem území, druhou je nespisovná / lidová / mluva, kam patří podle různých míst dialekty. Třetím je nadnárodní útvar, interdialekt, tedy tzv. obecná čeština, běžně mluvená podoba jazyka. Tento obecný jazyk se vyvinul nejvíce ze středočeského dialektu a je rozšířen s jistými obměnami na území celých Čech.²⁶ V písňové sbírce narážíme na všechny podoby našeho národního jazyka.

5.2. Formální stránka sbírky *Podstrážištské písničky*

V této části mé práce se budu zabývat vlastními texty písní. Slovesná stránka celé sbírky je velice rozmanitá a jazyk oblasti vrchu Strážiště, odkud pocházejí naše písničky, se v mnohém velmi blíží středočeskému dialektu.

V zápisech textů jsem narazila na tři hlavní formy, které jsou platné jak pro lyriku, epiku i pro lyrickoepické skladby. Jedná se o monolog, promlouvá pouze jeden člověk, dialog – rozhovor mezi dvěma, někdy i více mluvčími, a souvislý tok děje, jenž odráží nejčastěji nějaké lidské emoce.

Nejvíce jsou v naší sbírce zastoupeny písně ve formě monologu. Uvádím například píseň č. 27 *Když jsem šel vod milý*, v níž chlapec zpívá o svém ranním odchodu od milé.

Když jsem šel vod milý

1. Když sem šel vod milý,
tak už byl den bílý, slouha troubil,
pantáta v seknici na bílej stolici už se modlil,
já šel do maštale, a on šel za mnou,
já mu tam sliboval, že víckrát nepudu za mou milou.

²⁶ VORÁČ, Jaroslav. *Nářečí*. In KLIMEŠ, Lumír a kol. *Západočeská vlastivěda – Jazyk*. 1. vyd. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1992, s. 67.

Zazpívala Antonie Moravcová z Radějova, 90 r., zapsal 23. 7. 1958 JVK.

Příkladem běžného dialogu, kdy debatuje chlapec s dívkou, může být píseň č. 32
Koupala se Lidulinka nebo *Měla žena muže* č. 36.

Koupala se Lidulinka

1. Koupala se Lidulinka ve vodičce studený,
vila věnce pro mládence z rozmarýnky zelený.
2. Komupak je, Lidulinko,
komupak je daruješ?
Jeden tobě, druhý sobě,
Že mě věrně miluješ.

Měla žena muže

1. Měla žena muže, ten se smrti bál,
třeba celé noci doma nebýval,
doma, doma, doma nebýval.
2. Ach, má drahá ženo, přijde- li ta smrt,
za to já tě prosím, do pytle mě strč,
do py, do py, do pytle mě strč.
3. Ach, můj zlatý muži, já pytel nemám,
mám tu starou nůši, pod tu já tě dám,
pod tu, pod tu, pod tu já tě dám.

Poslední, třetí ukázkou je píseň č. 34 *Lásko, lásko ošemetná* o nešťastné a tragické lásce.

Lásko, lásko ošemetná

1. Lásko, lásko ošemetná přivádíš
mě se světa,
pro tebe sou utracena moje mladá
léta.

ty mě sužuješ a trápíš,
na mizinu mě přivádíš,
bude – li to déle trvat ,
se světa mě provodíš.

2. Dříve než sem lásku poznal
měl sem život blahý,
přitom sem věrně miloval
svoje rodiče starý,

ty, který mě vchovali, o mě věrně
pečovali,
když sem jim vyrost k radosti,
tak sou mě ztratili.

3. Pannu, kterou sem miloval,
to vod svoji mladosti,
na památku mě nechala
svoje bílé kosti.

S kým já se budu těšiti,
s kým se budu vyrážeti,
snad se musím sám jediný
na tom světě trápiti.

Zazpíval Josef Šustr z Velké Chyšky, 75 roků, zapsal 14. VIII. 1958 JVK.

Velmi oblíbené jsou v naší české literatuře balady. I ve sbírce Podstrážišťské písničky pod názvem *Když jsem byl malým chlapečkem* č. 21 jsem našla baladu se všemi jejími hlavními znaky. Balady jsou lyrickoepické skladby s prudkým dějovým spádem, pochmurným dějem a vesměs tragickým zakončením. Obsahují zdrobněliny, oslovení, dialogy, často citoslovce a další prvky. V první strofě chlapec mluví o tom, jak byl malým chlapcem, ve druhé o tom, že mu je 16 let a ve třetí již 20 let. Třetí a čtvrtá sloka pokračuje odvodem a nadějí na shledání za tři léta, v šesté strofě se dozvíme, že jeho milá již zemřela a v poslední sloce je trpký konec.

Když jsem byl malým chlapečkem

1. Když jsem byl malým
chlapečkem,
chodil jsem do školy,
líbal jsem matince ruce,
byl jsem dítě její.

2. Když mě bylo šestnáct roků,
počal jsem milovat,
namluvil jsem si Mařenku,
počal jsem užívat.

3. Když mě bylo dvacet roků,
musil jsem k odvodu,
Mařenka pro mě plakala,
že její nebudu.

4. Neplač, mé dítě roznílé,
vždyť my se sejdeme,

tři léta rychle uplynou,
jak pěna na vodě.

5. Když tři léta uplynuly,
já čekal každý den,
zdali se se svou Mařenkou,
s kamarády sejdem.

6. Tu jednoho dne podvečír,
přišla mě novina,
že moji drahou Mařenku
kryje černá hlína.

7. Jak jsem tu zprávu přečetl
zbledl jsem jako zeď,
dříve nám rodiče bránili,
teď nás Pán Bůh rozved.

Zazpíval Jan Kuchař, maloročník a tesař z Babic. Zapsal 21. VIII. 1955 JVK.

Pro lidové písně je typické, že většina z nich již v názvu nebo v prvním verši odhalí, o čem se bude zpívat. Příkladem jsou písně:

Až pojedu po císařský, Dělníci, dělníci, jak se asi máte, Děvče krásné a spanilé, Já sem ten český rolník, Jel sedlák orati, Když jsem byl malým chlapečkem, Když sem šel k milej, Když sem vandroval, Když vojáček mašíruje, Koupala se Lidulinka, Lásko, lásko ošemetná, Měla žena muže, Nezávidím pánům paláce, V Pacově je hospoda a další. Na druhou stranu některé písničky odhalí hlavní myšlenku až na konci, například v poslední sloce jako píseň *Já jsem muž dobrý, ale žena je zlá*.

Kompozice písní je poměrně jednoduchá, nejčastěji je založena na volném spojování představ. Převážná většina písní je uspořádána do strof, které využívají různé básnické výrazové prostředky. V písních je množství epitet, metafor, personifikací a dalších jevů. Tok prostých představ připomíná píseň č. 5 *Borovičko borový*.

Borovičko borový

*Borovičko borový, samorostlý, zelený,
chodíval k nám můj miláček, ale už k nám nechodí...*

Podobným příkladem písně, v níž je nejdříve nastíněna přírodní scénérie a následně pokračuje jakési vypravování o tom, že z Velké Chyšky chodíval od své milé nějaký Pepíček s kloboučkem, je píseň *Od Březiny vítr foukal* č. 48.

Od Březiny vítr foukal

1. Od Březiny vítr foukal,
zafoukal tam pěkný větříček,
ke své milé ubíral se
z Velké Chyšky její Pepíček.
Shodil mě můj klobouček pod most,
jako by mi dával vědomost,
že se na mě moje milá hněvá moc,
tralala, hněvá moc...

V písni č. 10 *Červená růžička s bílým kvítkem* informace od květu růžičky volně přechází ke smutku dívky, která si musí odvykat od svého milého Pepíčka. Toto volné spojování představ je pro českou lidovou píseň charakteristické.

Červená růžička

1. Červená růžička s bílým kvítkem pučí,
ach, co se napláčou, ach, co se napláčou
moje modré oči.

Zajímavou stavbu má již výše uváděná píseň č. 16 *Já jsem muž dobrý*. Pointa je až v poslední strofě, na samém konci písně. Tato skladba ani ne tak rozsahem, ale obsahem výrazně připomíná epigram.

Já jsem muž dobrý

1. Já jsem muž dobrý,
ale žena je zlá,
když přijdu z hospody domů
ona bublá.

2. Nebublej, ženuško
a nehněvej se,
vem džbánek dojdi pro pivo
a napíjem se.

3. Ty ráda pivo piješ
a já taky,
nebudem si míti spolu
co vyčítati.

4. Onehdy jeden muž
ženu svou pochoval,
a tento nápis
jí na hrob dal:
Vždycky jsi mi říkávala,
že mám plno dluhů
a teď kdybych sebevíc pil,
musíš držet hubu.

Jak jsem již dříve uvedla, mezi hlavní znaky lidové písně patří její anonymita. Písňe vznikaly a žily mezi lidmi. Každou lidovou píseň vytvořil obvykle jedinec, písňe se tradovaly z generace na generaci a nikdo již nezkoumal, kdo je jejich autorem. Tím, jak se písňe předávaly od pokolení k pokolení, od vesnice k vesnici, vznikaly tzv. varianty písni, a to buď textové nebo melodické. Často se stalo, že si lidé přivlastnili název můstku, kostelíčka nebo si pojmenovali podle názvu obce svá pole. Tím pak vznikaly zmíněné varianty. Jako příklad uvádím píseň č. 12 *Daleko, široko, sou babický pole*, kde podle vesnice Babice vzniklo označení babický pole. V jiných zpěvníkách můžeme najít stejný nápěv, ale jiný text jako rovenský pole podle Rovné u Pacova nebo řečický pole podle Červené Řečice.

Daleko, široko, sou babický pole

1. Daleko, široko, sou babický pole,
po nich se prochází potěšení moje.

...jinde se zpívá...

1. Daleko, široko, ty rovenský pole,
po nich se prochází potěšení moje.

Jako zajímavost uvádím píseň s č. 11 *Čípak sou to pole, pole nezorané*. Ve sbírce je zapsána bez notového zápisu s poznámkou Josefa Václava Kratochvíla: „Zpívá se rovněž na nápěv písně *Teče voda, teče na babický mlejny*.”

Čípak sou to pole, pole nezorané

1. Čípak sou to pole, pole nezorané,
pase tam Jeníček, švarný mládeneček,
čtyři koně vrané.

2. Čtyři koně vrané a páté hřibátko.
Nese mu má milá, Mařenka roztomilá,
v náručí děťátko.

3. Co mi tohle neseš, když to moje není,
chodili za tebou, vodili se s tebou
moji kamarádi.

4. Tvoji kamarádi, tys byl mezi nimi,
tys tam byl naposled, tys tam byl
naposled, ty a žádný jiný.

5. Já si tě nevezmu, rači ti zaplatím,
stoleček dubový, stoleček dubový
dukáta vysázím.

Zpívá se rovněž na nápěv písně *Teče voda, teče na babický mlejny*. Zazpíval František Mikula, rolník z Babic, 70 roků. Zapsal 17. VIII. 1958 JVK.

Z hlediska stavby písni, ale i hudebního má v písni velký význam rým. Je to zvuková shoda hlásek na konci veršů. Rozlišujeme několik základních druhů rýmů. Je to přerývaný abcb, střídavý abab, sdružený aabb, obkročný abba a další. V našich podstrážišťských písních se vyskytují různé druhy rýmů. Snad nejpočetnějším je rým přerývaný (abcb). Tento nejčastěji užívaný rým můžeme vidět v písních *Já jsem ten rolník český* č. 17 anebo *Když jsem byl malým chlapečkem* č. 21 nebo například v písni *Měla žena muže* č. 36.

Já jsem ten rolník český

1. Já jsem ten rolník český, a
v ničem se nevypínám, b
žádnému jinému stavu, c
nikdy se nevysmívám. b

Když jsem byl malým chlapečkem

Když jsem byl malým chlapečkem, a
chodil jsem do školy, b
líbal jsem matince ruce, c
byl jsem dítě její. b

Měla žena muže

1. Ach, má drahá ženo, a
příde-li ta smrt, b
na to já tě prosím, c
do pytle mě strč. b

Dalším často užívaným rýmem je rým sdružený (aabb), příkladem je písně *Jel sedlák orati* č. 18.

Jel sedlák orati

1. Jel sedlák orati, a
jel sedlák orati, a
zapomněl oprati, b
zapomněl oprati. b

Rým střídavý (abab) je již méně užíván, můžeme ho vidět například v písni *Když se pšenka zelenala* č. 29.

Když se pšenka zelenala

1. Když se pšenka zelenala a
z jara na kopečku, b
má milenka vyháněla a
beránky k lesíčku, b
pod javorem sedávala a
u nízkého křoví, b
kukačku tam poslouchala a
v tom tmavém údolí. b

5.3. Výrazové jazykové prostředky

V lidových písních, které odrážejí snad všechny podoby života, chování a jednání lidí, jejich prožitky, nálady, city a emoce, se vyskytuje velmi mnoho rozmanitých výrazových prostředků. Velmi četná jsou jména křestní a jejich různé podoby úřední a domácí, méně jsou zastoupena příjmení, hojně jména místní. Písně jsou protkány četnými metaforami, básnickými přívlastky - epitety, deminutivy, různými citoslovci, germanismy, dialektismy, archaismy, dále obsahují řadu slov cizího původu, pejorativa, vulgarismy, různé stylistické figury jako na příklad ze zvukových epizeuxis, paranomazii, ze slovosledných chiasmus, z řečnických apostrofy aj.

5.3.1. Vlastní jména

Ve sbírce se velmi často objevují převážně česká jména. Nejčastěji užívané křestní jméno je Mařenka. Je uváděno v písních *Když jsem byl malým chlapečkem* č. 21..., *Když mě bylo šestnáct roků*,...,*namluvil jsem si Mařenku*..., *Přenešťastná ta babická náves* č. 64 („...kudy nesli mou milou, ..., svou Mařenku rozmilou...”), ve vánoční písni *Vánoční koleda*

č. 82 („...Mařenka šenkýřova pivo, víno dá...”), *Vesničko moje milená* č. 84 („...Pojď sem, má drahá Mařenko, já Ti něco povím...”), *Vstávej, má Mařenko*, č. 90, *Vydej, ty slavičku, přelíbezný hlas* č. 92 („...Mařenko, Mařenko, milenko moje...”). Jméno v podobě Marie jsem ve sbírce nenašla.

Pepíček nebo Jozífek je také v několika písních najednou. Například v písničkách *Ach, ty růžičko spanilá* č. 1 („...můj milej Pepíčku, dal si mi hubičku...”), *Malá chaloupka* č. 35 („...nebudeš, Pepíčku, po našem trávníčku...”), *Stojí borovička borová* č. 72 („...koníček a na něm Pepíček...”), *Vydej, ty slavičku, přelíbezný hlas* č. 92 („...Rozmilý Pepíčku, ...mám ve svém srdéčku”). Zjemnělé jméno Jozífek se vyskytuje v písni *Vánoční koleda* č. 82 („...ty, Jozífku, housličky...”).

Hojně užívaným dívčí jménem je Andulka, Ančička nebo Andulička. Je zapsáno v písních *Až puďu z hospody* č. 4 („...Andulka usnula, pozor nedávala...”) a v písničce *Malá chaloupka* č. 35 („...nebo mě neslyšíš, má drahá Andulko, ...”), *Když sem já z té krajiny šel* č.25 („...spatřil sem tam na kopečku nejmilejší mou Ančičku...”) nebo *Vánoční koleda* č.82 („...Ančička pana rychtáře...”). *Pověz ty mně, holuběnko popelavá* č. 63 („...kdypak moje Andulička ráno vstává...”) .

Jméno Jeníček, Honzík, Honza nebo Honzíček je také jedno z častých mužských jmen užívané například v písních *Fialinka jarní* č. 15 („...Jeníčku, zapřahej voli...“), *Pod tím naším okénečkem* č. 61 („...když mě bylo šestnáct roků, Jeníček k nám chodíval...“).

Poslechněte, panenky č. 62 („...jakého mám hochu, sluhového Honzika...“; „...nechoď, Honzo, nechoď k nám...“). *Už já více přes hranice* č. 81 („...já sem si tě vyvolila, můj Honzíčku, za muže...“). O Honzíčkovi se zpívá i s dalšími jmény ve *Vánoční koledě* č. 82 („...Honzíčkové, vy hoboje, strojky rychtujte...“).

Oblíbeným mužským jménem je i František, Francek, Fána, Fanda nebo Franta.

Nalezneme je v písničkách *Kdo to jde k nám* č. 20 („...můj roztomilý Františku, tu ti dávám svou ručičku...“), *U muziky* č. 67 („...z chalupy Fána hned časně z rána...“; „...Francek to slyšel z chalupy vyšel...“; „...z prázdného kola na Fandu volá...“).

V písni *Vánoční koleda* č. 82 figuruje jak mužské jméno František („...Franto, ty spust varhany...“), tak ženské jméno Františka („...Františka, dcera truhlářem kolébku nese...“).

V písních je obsaženo mnoho dalších jmen. Zajímavé je, že velká většina jmen jsou buď v deminutivu, neboli zdvojnásobná anebo naopak pejorativní, čili hanlivá. Například Fanda proti Francek. Více se však vyskytují jména ve formě deminutiv. Pepíček píseň č. 1, 35, 72, 92, Andulka píseň č. 4, 35, Jeníček č. 15, 61, Márinka č. 20, Mařenka č. 21, 64, 82, 84, 90, 92, Majolenka č. 82, Lidulinka č. 32, Honzík č. 15, 61, Bětka č. 67, Apolenka č. 82, Evička č. 82 nebo Dorotka také v písni č. 82.

Méně frekventované jméno Majolenka můžeme najít v písních *Když vojáček mašíruje* č. 30 („...jenom jeho Majolenka...“) nebo v písni *Vánoční koleda* č. 82 („...Majolenka punčošky...“), Kačenka zaznívá v písních *Vánoční koleda* č. 82 („...Kačenka kartoun koupila, podušky chystá...“) nebo v písni s číslem 89 *V Pacově je hospoda* („...jdi, Kačenko, postel stlát...“).

Dívčí jméno Márinka můžeme nalézt v písni s číslem 20 *Kdo to jde k nám?* („...Tak, má rozmilá Márinko...“), Lidulinka v písni č. 32 *Koupala se Lidulinka*, Bětka v písni č. 67 *U muziky* („...přišla k ní Bětka, její sousek...“) a Nanyňka v písni č. 74 *Šla Nanyňka do háječka*. Věra například v písni č. 86 *V lese hudba tiše hrála* („...Věra šeptá...“), biblický Šalamoun v písni č. 87 *V létě bývá slunce perné* („...pravil moudrý Šalamoun...“).

Největší počet jmen obsahuje *Vánoční koleda*, číslo 82. Jsou to Mesiáš, Matěj, Sekundýna, Monika, Mařenka, Anastazie, Cecílie, Apolenka, Lucie, Rozalie, Anežka, Barbora, Rozárka, Evička, Kačenka, Verunka, Liduška, Františka, Dorotka, Majolenka, Helenka, Franta, Ondřej, Tadeáš, Nácek, Honzíček, Karlíček, Jozífek, Aloisinek, Venclíček a Doubeček.

Ve sbírce Podstrážišťské písničky výrazně převažují křestní jména. Příjmení zde zdaleka tak často zastoupena nejsou. Pouze příjmení Hus nebo Havlíček je v *Písni o Husovi a Havlíčkovi* s podtitulem “*Když Jan Hus v Betlémské kapli kázal*” č. 58. Například v písni č. 22 *Když jsem já byl mladej zajíc* vystupuje celé jméno a příjmení Josef Babin.

5.3.2. Místní názvy

V písničkách lze zachytit i názvy míst. Často jsou to názvy vesnic, ale lze najít i město jako je rakouská Vídeň v č. 94 *Vzhůru, bratři, kamarádi, už nám nastal den* nebo Sarajevo v písni č. 65 *Přišla přežalostná doba na nás*.

Další názvy míst jsou Buřenice, které se nachází v okrese Pelhřimov, v písni *Buřenice převyšujou kopce* č. 6 nebo často užitá Babice, taktéž v okrese Pelhřimov, v písni *Čípak sou to pole, pole nezorané* č. 11, *K Babicům je cesta* č. 19 a *Teče voda, teče na babický mlejny* č. 78. Načeradec je v písni č. 31 *K Načeradci cesta*, o Radějově se zpívá v písni *Radějov a Buřenice* č. 66. V č. 60 *Pode Lhotou je háječek* je uvedena Lhota, Pacov na Pelhřimovsku je v písni *V Pacově je hospoda* č. 89.

Obec Velká Chyška, jež se nachází v kraji Vysočina mezi Vyklanticemi a Pacovem, je ve stejné písni jako město Vídeň- *Vzhůru, bratři, kamarádi, už nám nastal den* č. 94.

Kleť je dominanta Blanského lesa a nenachází se v našem regionu, nicméně Josef Václav Kratochvíl ji popisuje v písni *Sbohem bud', můj jihočeský kraji* č. 97.

Další místní názvy jsou například Betlém v písni *Vánoční koleda* č. 82. nebo země Turecko v písni s č. 65 *Přišla přežalostná doba na nás*.

5.3.3. Další jazykové výrazové prostředky

Příklad prosté metafory jako přirovnání se nachází v písni *Když jsem byl malým chlapečkem* č. 21 ve verších „...tři léta rychle uplynou, jak pěna na vodě...“. Podobným příkladem je píseň č. 41 *Na babickým kopci* („...Kdyby moje milá samé pentle byla, tak já si ji přece nevezmu...“), tedy kdyby byla hodně bohatá. Personifikace je vyjádřena ve verších písně č. 23 *Když jsem já byl mladý* („...za mnou se povleče šavle ocelová...“). Další metafory obsahuje č. 53 *Oženil se starý kocour* („... Starý kocour sed za kamna přežalostně mňoukal, měsíček jak mazaneček shůry na něj koukal...“).

Básnické přívlastky – epiteta jsou velmi častým folklorním jevem, ne jinak je tomu i v podstrážišťských písních. Jako příklady uvádím spojení *zelený věnec, bílé ručičky, růžička červená, modré očičky, zelená tráva nebo zelený hájíček* a další.

V písničkách ze sbírky je možné najít nespočetné množství deminutiv neboli zdobnělin. Jsou to již dříve zmíněná mnohá křestní jména a následující výrazy, které uvádím nikoliv abecedně, ale tak, jak se vyskytly v pořadí písní - *růžička č. 1, hubička č. 1, tatíček č. 3 a 33, matička, děvčátko, hříbátko č. 3, klobouček č. 4, miláček č. 5 a 70, panenka, pivičko č. 5, raničko č. 8, sluníčko v č. 8, 69, 70 a 85, chvilčička, srnčička č. 8, prstýnek č. 9, kvítek č. 10 a 73, mládeneček č. 11 a 92, stoleček č. 11, dceruška č. 14, fialinka a ječmínek, písnička č. 15, džbáněk č. 16, ručičky, očičky, okýnko, rozmarýnka č. 20, šavlička č. 20 a 90, chlapeček a matinka č. 21, každíčká č. 23, háječek, jedlička č. 24, kopeček, č. 25, pšenka, lesíček č. 29, beránek/beránci č. 29 a 87, č. 29, vojáček č. 30, koníček č. 30, 31 a 72, vlásky č. 31, litříček č. 33, chaloupka č. 35, kolečka č. 38 a 72, valášek sedláček č. 38, němeček č. 39, mysliveček č. 40, okénečko č. 61 a 81, zahrádka č. 61 a 90, holuběnka č. 63, postýlka č. 64 a 66, slunko č. 68 a 90, háječek, travička č. 69, trávníček č. 69 a 74, sestřička, holubička č. 69, kvíteček č. 70, borovička č. 72, studánka č. 73 a 85, ptáček, šáteček, hlavička č. 74, každíčký č. 75, vršíček č. 76, pšenička, záhonek č. 77, jesličky č. 82, matička č. 82 a 90, chudičká, moučka, krupička, košilka, čepička, poupátko č. 82, pícka č. 83, vesnička č. 84, vodička, měsíček č. 85 a 86, okénko, slavíček č. 85 a 92, stoleček, ručička, psaníčko, srdíčko č. 90 a 92, slovíčko č. 90, střevičky č. 91, vlaštovička, hubinka, mamička, dceruška č. 92, kytička č. 94, zrnečka, stařeček, zrnko, políčka č. 96, břízky č. 97.*

Na tomto místě již stručně uvedu některé další příklady vrstev slovní zásoby. V písních jsou zastoupeny archaismy *šafářovic, zamordovat, slouha troubil, vandrovat, mašírovat, nezvostanu, maštálka*. Archaismy jsou patrné i v tvarech přísudků. Koncovka – ti je zde příznačná ve slovech *umřítí č. 2, přijítí č. 2, nalíztí č. 12, zastoupiti č. 13, vyčítati č. 16, míti č. 16, orati č. 18, vyrážeti č. 34, trápati č. 34, chopiti č. 65, zastávati č. 70, milovati č. 78, vdáti, péci č. 80, vzdávati č. 82, zemřítí č. 84, věděti č. 88, odmykati, snísti č. 90, býti č. 92, čekati č. 95*. Archaicky dnes již působí i tvar rodičové v č. 7 („Ty rodičové moji srdce neměli...“)

Příkladem germanizmů uvádím slovo flíglhorny v písni č. 7.²⁷

Ze slangových výrazů hlavně z vojenského prostředí jsem zaznamenala například zupák (zast.voj.slang, hanlivá přezdívka dělesloužícího poddůstojníka, zejm. šikovatele)²⁸, *kumpanie*, *kaprál* č. 94.

Za dialektismy, které jsou v našem sběru poměrně výjimečné, považuji slova nyčko č. 30 a 82, ničkom č. 70, přestože se domnívám, že nejsou pro náš kraj tato slova typická.

Dále je zde možné zachytit i příklady vulgarismů. Nalezneme je v písních č. 16 - *držet hubu*, v písni č. 30 *nafutrovat* a nebo například v písni č. 40 *stará baba*. Hanlivě vyznívá spojení „*starý kocour*“, zde myšleno starý mládenec v písni *Oženil se starý kocour* č. 53.

Slovo *kantor* č. 75 je cizího původu, pochází z latiny, mnohá slova pocházejí převážně z němčiny - farář, šafář, flintička, rychtář. Například slovo šenkýřka je slovo německého původu a můžeme ho nalézt například v písni V Pacově je hospoda č. 89 „.....*Točenkýřko, dcera tvá, nebo náká služebná?...*“, „...*Co, šenkýřko, co mám dát, by šla panna se mnou spát...*“. Také *štamprle* je germánského původu v písni *Koupil jsem si lásku* č. 33. Další germanismy jsou *inštrument*, *špacír* č. 69, *šturmovat* č. 90, *pospíchat friše* č. 67, *vinšuju* č. 75, *pošpásovat* č. 76, *šturmovat* č. 90.

V písních je mnoho nespisovných tvarů slovesa být. Uvádím příklad v č. 9 *Častokrát sem chodíval* („... *Chvilku sem se zdržel...A když sem ji zabil, sám sem se udal, že sem svou milenku sám zamordoval... A když sem ji zabil, sám sem se udal, že sem svou milenku sám zamordoval. K smrti sem se připravoval s velkou radostí, že se s mou milou shledáme tam na věčnosti...*“) Další slova nespisovná jsou například v písních č. 1- *mladej, starej, milej*, / diftongizace *ý, í v ej / bejvala* č. 6, *vokolo*, č. 7, *vod*, č.7, 34, *chodíval sem*, č. 9, *voni* č. 9, 75, *vytáh*, č. 9, *rači* č. 11, 62, *von* č. 19, *okýnko, zejtra, přid'* č. 20, *vokénko* č. 26, *nepudu* č. 27, 85, *vokšírovat* č. 31, *vopice, nalejt* č. 33, *voral* č. 38, *vona*,, *voddávat* č. 77, *panskej kočí, vylízt* č. 79, *vo* č. 79,82, *sedum* č. 80, *funěj* č. 82, *dobrytro* č. 7 5, *upek* č. 80, *jabka* č. 82,

²⁷ (křídlovka z Flugelhorn – signály dávané křídlovkou řídily při honech křídelní řady honců)
Profesní mluva a slang hudebníků [online]. České Budějovice, 06.04.2009 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: http://theses.cz/id/8w0z4k/downloadPraceContent_adipIdno_11032. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Filozofická fakulta Ústav Bohemistiky.

²⁸ *Zupák- ABZ.cz* [online]. 2005-2006 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/zupak>

šloupnul č. 83. Úžení *é* v *i* patří stejně jako diftongizace k velice rozšířenému jevu jak v koncovkách, tak v kmeni. (*postílka, sukínka, kolípka*).

Některá slova nebo výrazy spadají do obecné češtiny. Vyskytuje se jev, kterému se říká protetické hlásky, nejčastější je souhláska – v. Příkladem jsou slova *vokolo* č. 7, *vod (od)* č. 7, 34, *voni* č. 9,75, *von* č. 19, *vokénko* č. 26 nebo *vokšírovat* č. 31.

S různými citoslovci jsem se setkala například hned v názvu písní *Ach, ty růžičko spanilá, Ó, ty růžičko spanilá*, v písni č. 8 *Časně ráno, ráno, raničko* („spatřil jsem tam hezkou hrdličku, seděla na buku, dělá: cukrů, cukrů“) / orig.ů /, v č. 20 *Kdo to jede k nám* („...Ach, má rozmilá Nanynko, mého srdce rozmarýnko...“), v č. 52 *Ó, ty růžičko spanilá* („...Ach, můj bože z nejmilejších, mělas o mě sen...“)

V písničkách z Pelhřimovska často užitý i složeniny. Například *panímáma, pantáta* v písni č. 69 *Sluníčko vychází*.

V některých písních jsou použita slova jako: trn, ejchuchu, župajda, tradada, která slouží jenom jako pouhá výplň textu do instrumentální melodie. Například v písni č. 44 *Na vojnu jedou* nebo č. 79 *Ten panskej kočí*.

Na vojnu jedou

1. Na vojnu jedou, trn, trn, trn,
trn, trn, trn,
a tam bojujou, trn, trn, trn,
trn, trn, trn,
co tam, má Andulko, trn,
trn, trn, trn, trn, trn,
co vybojujou, trn, trn, trn. | 2. Vybojoval sem, trn, trn, trn,
trn, trn, trn,
koně vraného, trn, trn, trn,
trn, trn, trn,
sedni, má Andulko, trn, trn,
trn, trn, trn, trn,
sedni na něho, trn, trn, trn,
trn, trn, trn. |
|--|--|

Ten panskej kočí

1. Ten panskej kočí má černý voči,
von se mě vyptává, kde já spím v noci,
župajda, župajda, já tě mám ráda,
župajda, župajda, já tě mám ráda. | 2. Já spím na půdě vedle vikýře,
žádněj tam za mnou vylízt nemůže,
župajda, župajda, já tě mám ráda,
župajda, župajda, já tě mám ráda. |
|--|---|

V písních se vyskytuje několik různých stylistických figur. Ze zvukových figur například je možné uvést opakování stejného slova několikrát po sobě v jednom verši neboli epizeuxis. Hojné opakování slov lze nalézt v písni *Časně ráno, ráno, raničko* č. 8 (., ráno, ráno, raničko...).

Časně ráno, ráno, raničko

1. Časně ráno, ráno, raničko
Dřív než vyjde jasné sluníčko,	3. Čekal jsem tam malou chvíličku,
spatřil jsem tam hezkou srnčičku
2. Vezmu já si flintu, inštrument a pintu,
Půjdu do háje zeleného, revíru svého.	4. Počkal jsem tam ještě chvíličku,
Spatřil jsem tam hezkou hrdličku...

Další figura, která se může objevit, je apostrofa neboli oslovení nepřítomné osoby, ale i neživého předmětu, který se tím zároveň zlidšťuje. Příklad můžeme nalézt v písni *Kdo to jde k nám?* č.20.

Kdo to jde k nám?

1. Tak, má rozmilá Márinko,
vyprovod' mne pod okýnko,
a dej mně hubičku, zlatý andělíčku,
na moji dalekou cestu.	at' mě zas potěšiš,
at' mně mé srdce netrápíš.
2. Můj roztomilý Františku,
tu ti dávám svou ručičku,
zejtra k nám zase přijd',	3. Ach, má rozmilá Nanyňko,
mého srdce rozmarýnko,
zejtra k vám nepřijdu, já daleko
budu,
dostal jsem smutnou novinu.

V závěru této kapitoly uvádím, že jsem vybírala z hlediska literárního pouze některé jevy, které jsem v písních považovala za typické.

6. Hudební stránka lidových písní

6.1. Obecná charakteristika lidových písní

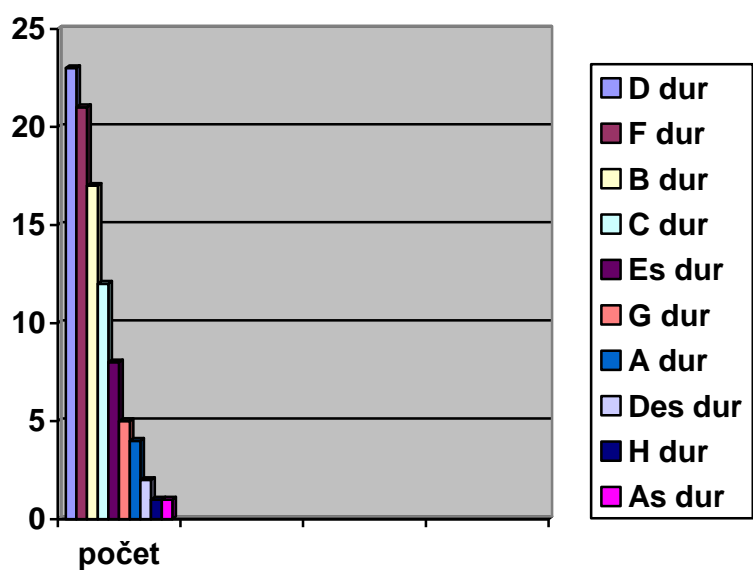
Obecně lze písně lze rozdělit podle různých hledisek do několika skupin. Jako písňový typ nástrojový (instrumentální) se značí písně zpívané převážně v Čechách, typ vokální tvoří lidové písně z východní a jihovýchodní Moravy a ze Slovenska. Písně našeho regionu patří k typu instrumentálnímu, a to se projevuje i na tom, že někdy jsou do textů vkládány výplně typu trn, trn, trn, župana, ejchuchu aj.

6.2. Hudebně výrazové prostředky

Mezi základní výrazové prostředky, kterými k nám veškerá hudba promlouvá, patří melodie, harmonie, dynamika, rytmus, barva, kontrast, gradace. V lidových písních z našeho regionu se zaměříme na melodii, rytmus, harmonii.

Lidové písně Josefa Václava Kratochvíla se ve valné většině pohybují v tóninách durových. Tónina moll nebo církevní tonalita ve sbírce není obsažena.

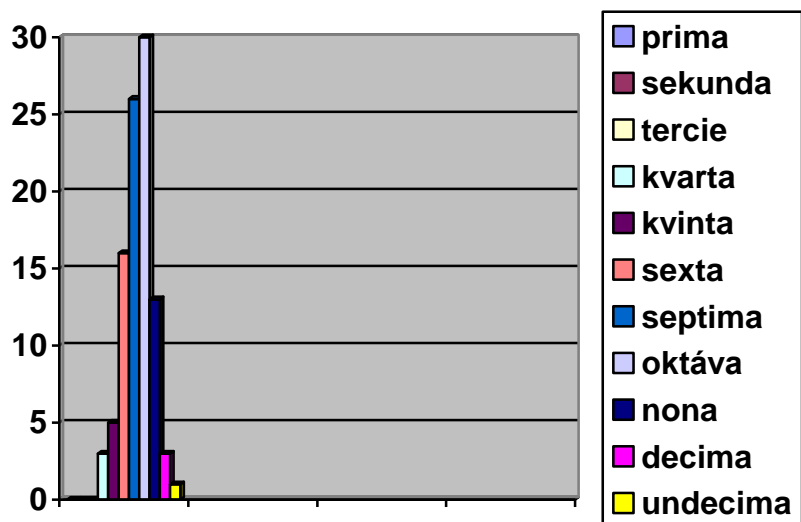
Z durových tónin lze nejčastěji nalézt tóninu F dur, těsně po ní následuje často tónina B dur, dále D dur a C dur. Méně jsou užity tóniny Es dur, G a A dur, Des dur a nejméně H a As dur. Viz Obr. 25.

Obr. 25

6.2.1. Melodie

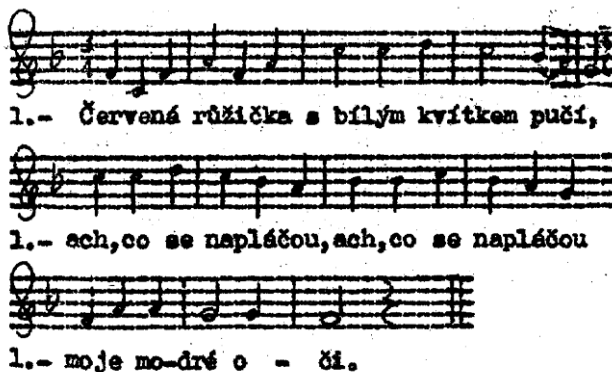
Melodická linka písní je velmi zajímavá a pestrá. Všimneme – li si rozsahu v písních, je různý. Jak uvádí graf na Obr. 26, nejvíce se objevují písničky v rozsahu oktávy, septimy, sexty.

Obr. 26

Melodická linka nejčastěji nepřesáhne interval oktávy, nicméně u některých písní přesah lze zaznamenat. Příkladem může být píseň č. 10 *Červená růžička s bílým kvítkem*, kde je nejvyšší tón d2 a nejnižší c1. Viz Obr. 27.

Červená růžička s bílým kvítkem.

The image shows three staves of musical notation in G major, 2/4 time. The first staff is the melody, starting on G4 and ending on G5. The second and third staves are accompaniment, starting on G3 and ending on G4. The lyrics are written below each staff.

1.- Červená růžička s bílým kvítkem pučí,
1.- ach, co se napláčou, ach, co se napláčou
1.- moje mo-dré o - ňi.

Obr. 27

Zajímavé jsou melodické začátky písní. Příkladem primy v počátcích písní, kdy se opakuje úvodní tón, je následující ukázka č. 17 *Já jsem ten český rolník* a č. 5 *Borovičko borový*. Viz Obr. 28 a Obr. 29.

Já jsem ten český rolník.

Já jsem ten rolník český v ničem se
nevypí-nám, žáněmu jinému stavu
nikdy se nevysní-vám, Každého
v pokoji nechám, ale sám nikdy ho ne-
mám, kdyby se-dláka ne-bylo, všecko by
hled trpě-lo.

Zaspíval Jan Kuchař, molo-
rolník z Babic,
zapsal 21.VIII.1955 JVK.

Obr. 28

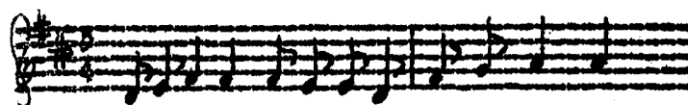
Borovičko borový,

1.- Borovičko borový, samorostlý, zelený,
1.- chodíval k nám můj miláček, ale už k nám
1.- nechodí.

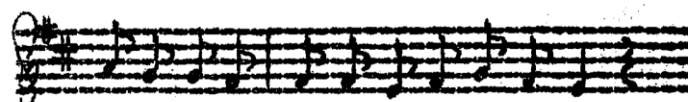
Obr. 29

Velkou sekundou stoupající začíná píseň *Radějov a Buřenice* č. 66, malou *Vstávej, má milá* č. 91 nebo klesající velkou sekundou *Srdce mé, proč toužíš po milosti* č. 71. Viz Obr. 30, Obr. 31 a Obr. 32.

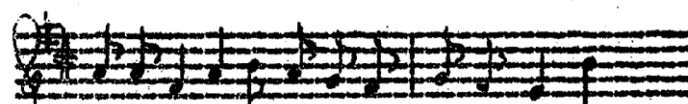
Radějov a Buřenice.

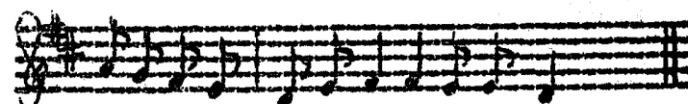
1.- Radějov a Buřenice, to sou dvě pě-

1.- kný vesnice, sou na pěkný rovině,

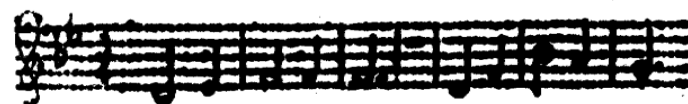
1.- mezi nima je silnice, po ní kráčí

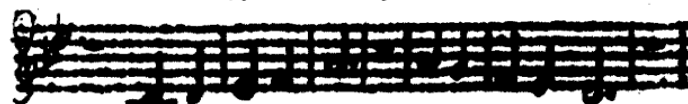
1.- milovnice, to je potěšení mé.

Obr. 30

Vstávej, má milá.

1.- Vstávej, má mi-lá, snída-ní ve-šit,

1.- pájka do há-je jele-ny ho-nit.

Obr. 31

Srdce mé, proč toužíš po milosti?

1.- Srdce mé, proč toužíš po mi-losti, byl to
1.- květ, který v mém srdci kvet, uvadla
1.- růže moji blaže-nosti, uvadl
1.- květ, který v mém srdci květ, uvadla kvet.

The image shows a musical score for the song 'Srdce mé, proč toužíš po milosti?'. It consists of four staves of music in G major, 3/4 time. The lyrics are written below each staff. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is simple and lyrical. The lyrics are: '1.- Srdce mé, proč toužíš po mi-losti, byl to', '1.- květ, který v mém srdci kvet, uvadla', '1.- růže moji blaže-nosti, uvadl', and '1.- květ, který v mém srdci květ, uvadla kvet.' There are first and second endings marked at the end of the fourth staff.

Obr. 32

Příkladem malé sekundy klesající uvádím píseň č. 69 *Sluníčko vychází*, další klesající malou sekundou začíná melodie *Když jsem plela mák*, č. 24. Viz Obr. 33 a Obr. 34.

Sluníčko vychází.

1.- Slu-níčko vychá-zí, ja-snou zé-ří dá-
1.- vá, vzhůru vystu-puje, světu ozna-
1.- muje: kví - tí vů - ni sá - vá,

The image shows a musical score for the song 'Sluníčko vychází.'. It consists of three staves of music in G major, 3/4 time. The lyrics are written below each staff. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The melody is simple and lyrical. The lyrics are: '1.- Slu-níčko vychá-zí, ja-snou zé-ří dá-', '1.- vá, vzhůru vystu-puje, světu ozna-', and '1.- muje: kví - tí vů - ni sá - vá,'.

Obr. 33

Když jsem plela mák.

Fine.

1.- Když jsem plela mák, škoda na stokrát,
1.- škoda toho milování, že netrvá do skonání.

D.C.
al.
Fin

Detailed description: The image shows two staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of the song, ending with a double bar line and the word 'Fine.' The second staff contains the melody for the second line, ending with a double bar line and the words 'D.C.', 'al.', and 'Fin' stacked vertically.

Obr. 34

Příklad malé tercie vzestupné je v písni č. 38 *Měl sedláček kobyly lysou* a sestupná se vyskytuje například v písni č. 13 *Dělnická*. Viz Obr. 35 a Obr. 36.

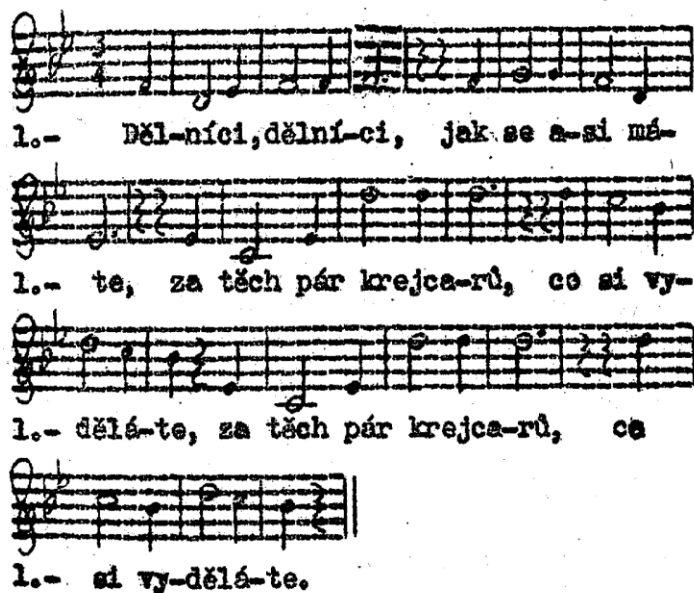
Měl sedláček kobyly lysou.

1.- Měl sedláček kobyly lysou, krávu kusou,
ženu hluchou,
1.- koou tupou, se-kal- trávu za chaltupou,
1.- se-kal trávu za chalu - pou.

Detailed description: The image shows three staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of the song. The second staff contains the melody for the second line. The third staff contains the melody for the third line. The lyrics are written below each staff.

Obr. 35

Dělnická.

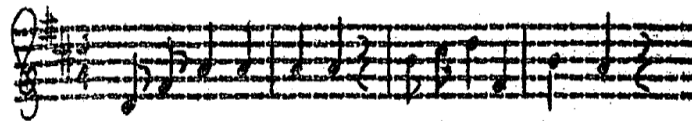

1.- Dě-l-ní-ci, dě-l-ní-ci, jak se a-si má-
1.- te, za těch pár krejca-rů, co si vy-
1.- dělá-te, za těch pár krejca-rů, co
1.- si vy-dělá-te.

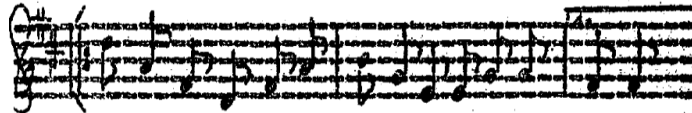
Obr. 36

K Načeradci cesta č. 31 začíná velkou vzestupnou tercií, stejný úvod je například v písních *Daleko, široko* č. 12. *Nezávidím pánům paláce* č. 78. Tyto písně zároveň mají v úvodu rozložený vzestupný durový kvintakord, sestupným začíná píseň *Koupala se Lidulinka* č. 32. Viz Obr. 37, Obr. 38 a Obr. 39.

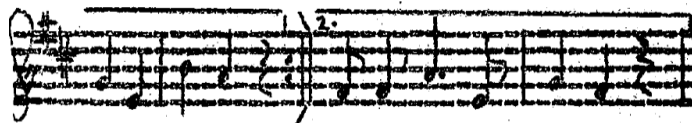
K Načeradci cesta.

1.- K Načeradci cesta ušlapaná všechny,

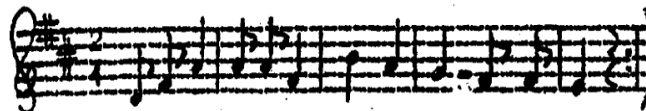
1.- kdyby naši páni dovolení dali je tam

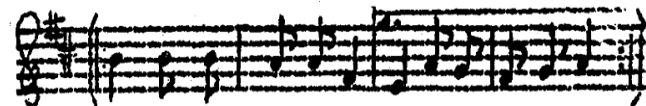
1.- holka hezká, je tam holka hezká.

Obr. 37

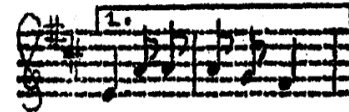
Daleko, široko, sou babický pole.

1.- Daleko, široko, sou ba-bický po-le,

1.- po nich se prochází potěše-ní moje,

Obr. 38

Nezávidím pánům paláce.

1.- Nezávidím pánům paláce, my jsme
spokojeni v chaloupce. My jsme spolu
nepřejem si
spokojeni,
žádné jmění. Já nemám nic, a mám všeho
dost, jen když mám spokoje-nost.

The image shows a musical score for the song 'Nezávidím pánům paláce.' It consists of four staves of music in G major and 3/4 time. The lyrics are written below the notes. The first staff begins with '1.- Nezávidím pánům paláce, my jsme'. The second staff continues with 'spokojeni v chaloupce. My jsme spolu nepřejem si'. The third staff continues with 'spokojeni, žádné jmění. Já nemám nic, a mám všeho'. The fourth staff ends with 'dost, jen když mám spokoje-nost.' The music is written in a simple, folk-like style with a clear melody line.

Obr. 39

Děvče krásné, spanilé č. 14 nebo *Nejsou lepší řemesníci* č. 45 mají v počátku čistou vzestupnou a sestupnou kvartu. Viz Obr. 40 a Obr. 41.

Děvče krásné a spanilé.

1.- Děvče krásné a spanilé usnulo pod
stromem libé, matinka u ní stála,
líce její líbala.

The image shows a musical score for the song 'Děvče krásné a spanilé.' It consists of three staves of music in G major and 3/4 time. The lyrics are written below the notes. The first staff begins with '1.- Děvče krásné a spanilé usnulo pod'. The second staff continues with 'stromem libé, matinka u ní stála,'. The third staff ends with 'líce její líbala.' The music is written in a simple, folk-like style with a clear melody line.

Obr. 40

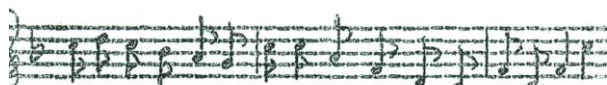
Nejsou lepší řemesníci.

Nejsou lepší řemesníci, jako ková-
ři pracují ve dne v noci, to v potu tvém.

řičí, kovářlinka ta pě-kně zvoní,

železo hřuče ve vohni, ve vohni, dělají se

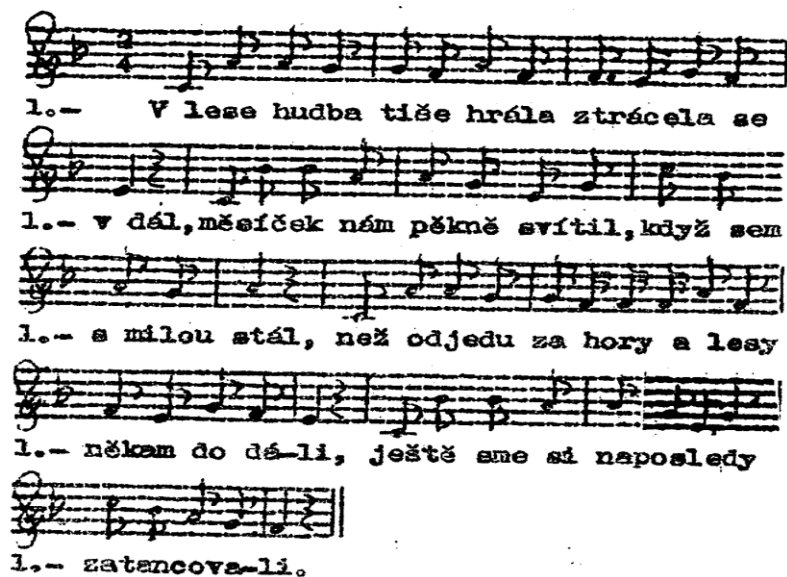

podkověnky vranému ko - ni.

Obr. 41

V zápisu písně *V lese hudba tiše hrála* č. 86 se pak můžeme setkat s intervalem vzestupné velké sexty. Viz Obr. 42.

V lese hudba tiše hrála.

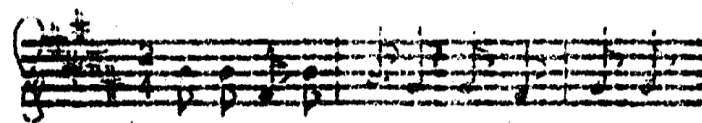

1.- V lese hudba tiše hrála ztrácela se
1.- v dál, měsíček nám pěkně svítil, když sem
1.- s milou stál, než odjedu za hory a lesy
1.- někam do dá-li, ještě sme si naposledy
1.- zatancova-li.

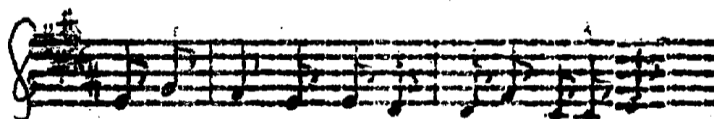
Obr. 42

Při sledování koncových taktů písní je patrné, že bývají velmi často vedeny sestupně rytmicky na první dobu. Některé písně směřují na třetí stupeň tóniny. Pro ilustraci uvádím píseň *U Trenčína jarmark bude* č. 80 a č. 42 *Na břehu dívka seděla*. Viz Obr. 43 a Obr. 44.

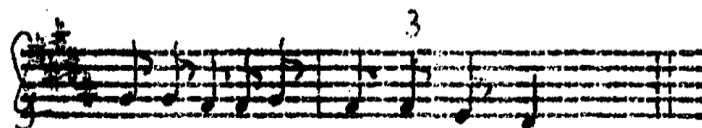
U Trenčína jarmark bude.

1.- U Trenčína jarmark bude sedum

1.- panen za groš bude, tmčí, trnavá,

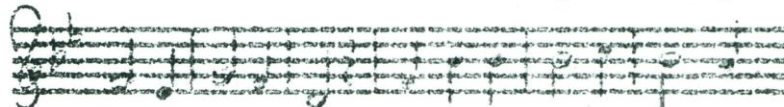
1.- růže voňavá za groš bude.

Obr. 43

Na břehu dívka seděla.

1.- Na břehu dívka sedě-la , drobné ky-

1.- tičky trha-la , a do vo-dy je háze-

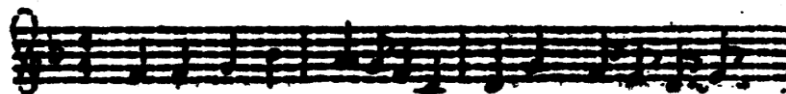

1.- la , až na dno temného jeze - ra.

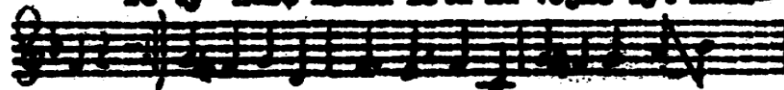
Obr. 44

Některé písně směřují vzestupně k tónické primě jako č. 95 Vzhůru, bratři, kamarádi. Viz Obr. 45.

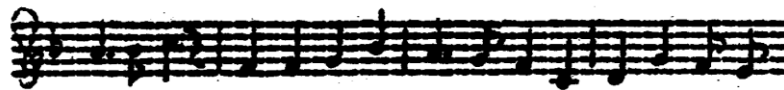
Váhru, bratři, kumaráci.

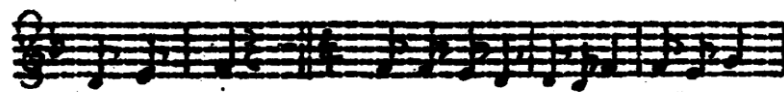
1.- Váhru, bratři, kumaráci, soufat sobě nesí-
že ty naše mladá léta na vojně být musí-

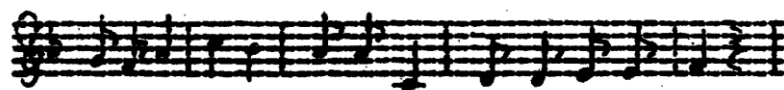
1.- no,
že, tři léta, je dlouhá doba, ale vš-
chně

1.- netrvá, ten, který má holku doma ta mu sůsta-

1.- ne věr - ná. Když nebude čekati, čekati,

1.- čekati, až se jenom vdá, však počká ji - ná.

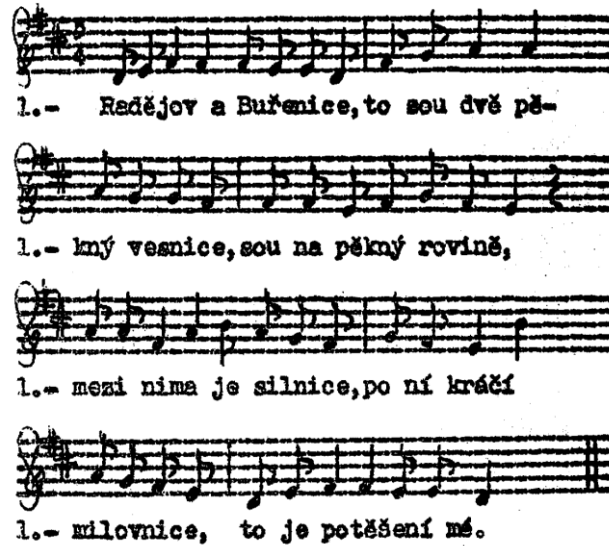
Obr. 45

V závěru bych ráda upozornila na zajímavosti, které jsou u některých písní zjevné.

Píseň *Radějov a Buřenice* č. 66 je variantou známé písně *Věžeňské* od Norberta Zouly.²⁹ Viz Obr. 46 a Obr. 47.

²⁹ Hudební výchova: Internacionála. *Zpěvník 9- budovatelské.pdf* [online]. 1971, č. 7 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <http://public.hajtmr.com/files/lisaj/zpevniky/zpevník9-budovatelske.pdf>

Radějov a Buřenice.

1.- Radějov a Buřenice, to sou dvě pě-

1.- kný vesnice, sou na pěkný rovině,

1.- mezi nima je silnice, po ní kráčí

1.- milovnice, to je potěšení mé.

Obr. 46

Pochodem
mf D

Za-pěj-me si pi-seň, bra-tři, jak to vol-ným mužům patří,
lře-ba vža-lá - ři by - li. V mužné pís-ni, v mužném sto-vě
ne-má ža-lář va-dil to-bě, i kdy-by tě trá-pi - li.

Obr. 47

Zápis písně *Vysoký jalovec* č. 93 je odlišný od melodie známé stejnojmenné písně.s. 43³⁰. Viz Obr. 48 a Obr. 49.

³⁰ *Ulozto.cz* [online]. 2006 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z: <http://www.uloz.to/x11DQ5i/zpevník-lidovych-a-zlidovelych-pisni-4-polky-pdf>

« Vysoký jalovec

Es B As Es Es B
 Vy-so-ký ja-lo-vec, vy-so-ký,
 Já ho ne-přes-ko-čím, já sa rá-

As Es B
 ja-ko já, pře-skoč ho má mi-
 da to-čím, na te-be šo-haj-

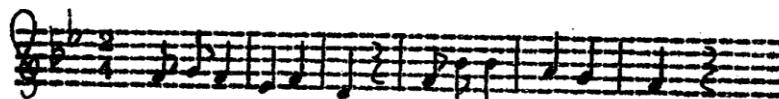
As B 1. As Es
 lá rov-něj-ma no-ha-ma.
 ku za-po-me -

2. As B Es B
 nout mu-sím. U-vá-za-li
 O-na se jim

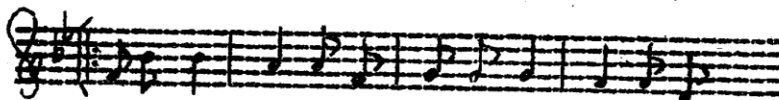
F7 B
 ko-zu u tr-tr-tr u tr-tr-tr u-vá-za-li ko-zu
 v no-ci u tr-tr-tr u tr-tr-tr, o-na se jim v no-ci

F7 B
 u tr-na.
 u-tr-hla.

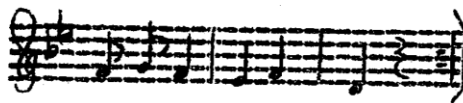
Obr. 48

Vysoký jalovec.

1.- Vysoký jalovec, vysoký jako já,

1.- přeskoč ho, má milá, přeskoč ho, má milá,

1.- rovnýma noha - ma.

2.- Já ho nepřeskočím, rad do vody skočím,
 /: o tebe, Pepičku, o tebe, Pepičku, o tebe nestojím.

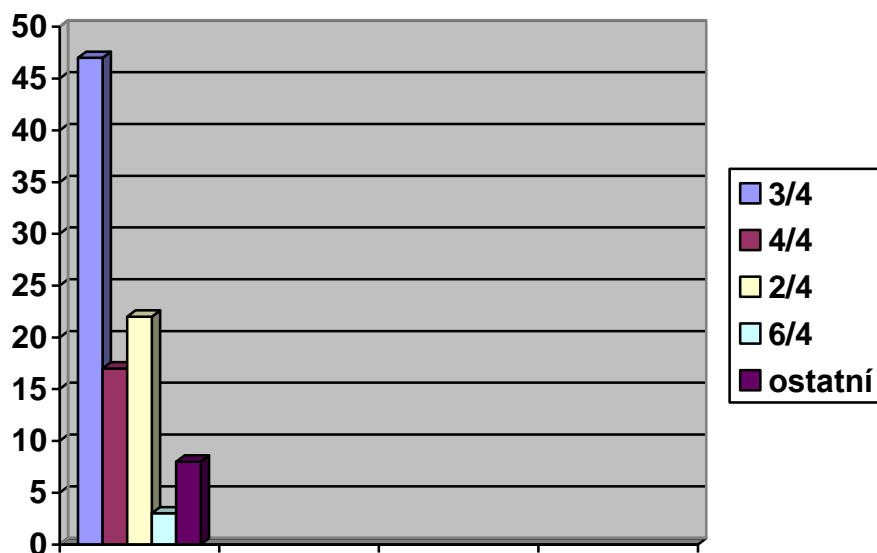
3.- Kdybych byla ptáčkem, tím malým slavičkem,
 /: snášela já bych se, snášela já bych se
 nad naším baráčkem. :/

4.- Nad naším baráčkem, nad tvými stájemi,
 /: abych já věděla, abych já věděla,
 co můj milej dělá. :/

Obr. 49

6.2.2. Rytmus

Z hlediska rytmického se ve sbírce můžeme nejčastěji setkat s taktem $\frac{3}{4}$, méně je užitý takt $\frac{2}{4}$ a $\frac{4}{4}$. Viz Obr. 50, Obr. 51, Obr. 52, Obr. 53 a Obr. 54.

Obr. 50

Borovičko borový,

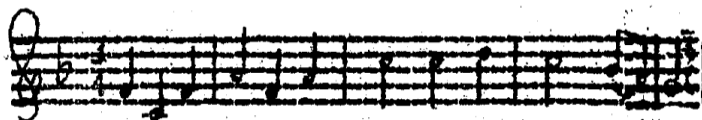
1.- Borovičko borový, semorostlý, zelený,

1.- chodíval k nám můj miláček, ale už k nám

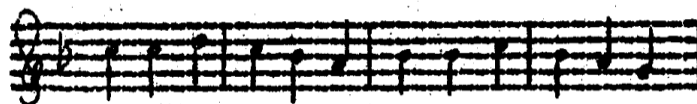
1.- nechodí,

Obr. 51

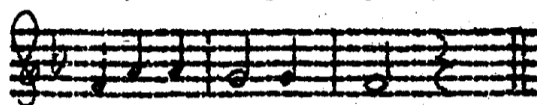
Červená růžička s bílým kvítkem.

1.- Červená růžička s bílým kvítkem pučí,

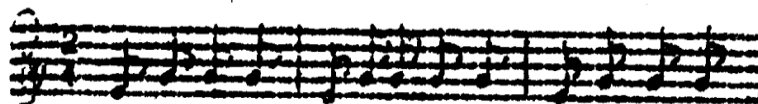
1.- ach, co se napláčou, ach, co se napláčou

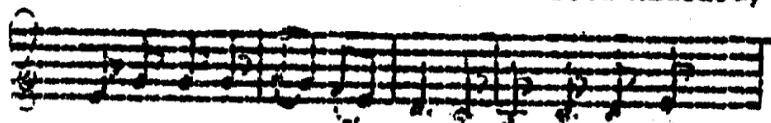
1.- moje no-dré o - ťi.

Obr. 52

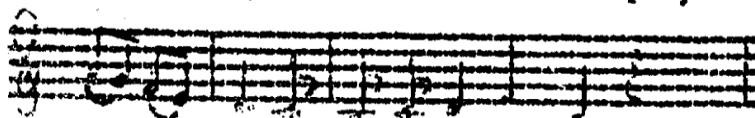
Měl sedláček kobyly lysou.

1.- Měl sedláček kobyly lysou, krávu kusou,
ženu hluchou,

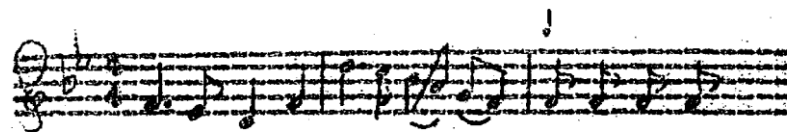
1.- kosu tupou, se-ka- trávu za chaltpou,

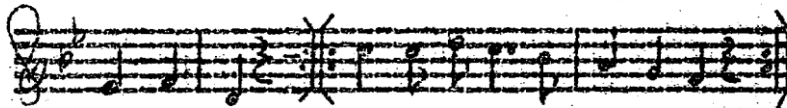
1.- se-ka- trávu za chalu - pou.

Obr. 53

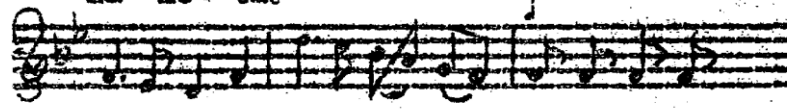
Lásko, lásko ošemetná.

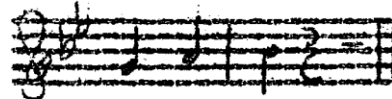
1.- Lásko, lásko ošemetná přivádíš mě
pro tebe sou utracena mo- je mlá-

1.- se svě- ta, ty mě sužuješ a trápíš,
dá lé- ta. na mizinu mě přivádíš,

1.- bude-li to déle tr-vat, se světa mě

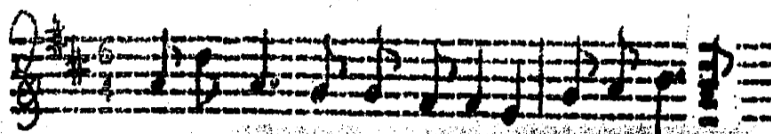

1.- sprovedi-š.

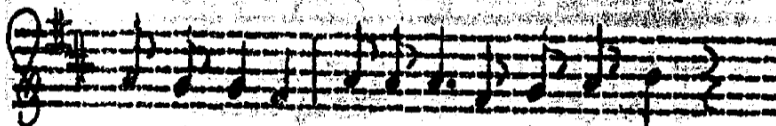
Obr. 54

Lze také vysledovat takt 6/4, který se objeví ve sbírce pouze výjimečně. Viz
Obr. 55.

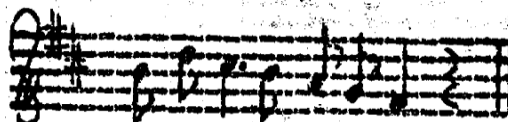
Děvče krásné a spanilé.

1.- Děvče krásné a spanilé usnulo pod

1.- stromem libé, matinka u ní stála,

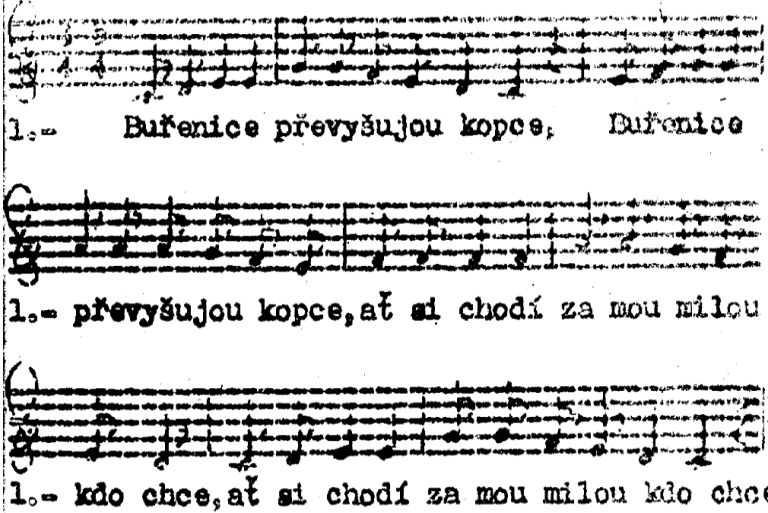

1.- líce její líbala.

Obr. 55

V písni č. 6 *Buřenice převyšují kopce* se střídají 3/4 a 5/4 takty, v *Teče voda po vandrokách dolů* č. 77 se střídá takt 3/4 s 4/4. Viz Obr. 56.

Buřenice převyšují kopce

1.- Buřenice převyšují kopce, Buřenice

1.- převyšují kopce, ať si chodí za mou milou

1.- kdo chce, ať si chodí za mou milou kdo chce.

Obr. 56

V písni *Já jsem ten český rolník* č. 17 nacházíme místa s prázdnými takty, které jsou bez not a textu. Tyto takty byly vyhrávány doprovodem kapely, nejčastěji dechovky. Viz Obr. 57.

Já jsem ten český rolník.

Já jsem ten rolník český v ničem se
nevypí-nám, žádnému jinému stavu
nikdy se nevysní-vám, Každého
v pokoji nechám, ale sám nikdy ho ne-
mám, kádyby se-áláka ne-bylo, všechno by
hled trpě-lo.

Zaspíval Jan Kuchař, malo-
rolník z Babic,
zapsal 21.VIII.1955 JVK.

Obr. 57

V některých písních lze najít předtaktí neboli neúplný takt. Příklad píseň *Dělnická* č. 13. Viz Obr. 58.

Dělnická.

1.- Dě-l-níci, dělní-ci, jak se a-si má-
1.- te, za těch pár krejca-rů, co si vy-
1.- dělá-te, za těch pár krejca-rů, co
1.- si vy-dělá-te.

Obr. 58

V některých případech lze nalézt i písně, které nemají přesně stanovené taktové označení. Tyto písně se podobají písním vokálního typu, s nímž se můžeme setkat zejména na Moravě. Text je upřednostněn a nápěv se mu podřizuje, Viz Obr. 59 a Obr. 60.

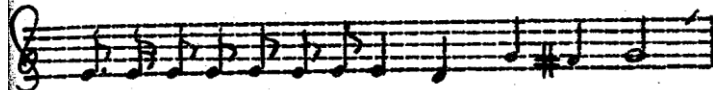
Sbohem buď, můj jihočeský kraji!

Sbohem buď, můj jihočeský kraji, na-
šel už poslední můj den, lesy
tvé mi tichou píseň hrají v místě,
kde snít budu věčný sen, lesy sen.

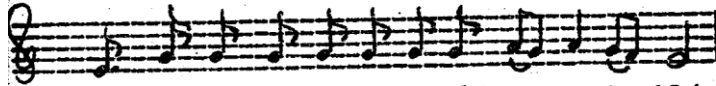
The image shows four staves of musical notation in a single system. Each staff begins with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The music is written in a style that is primarily text-driven, with the lyrics placed directly below the notes. The first staff contains the title and the first line of the song. The second staff contains the second line. The third staff contains the third line. The fourth staff contains the fourth line and ends with a double bar line. The lyrics are: "Sbohem buď, můj jihočeský kraji, na- / šel už poslední můj den, lesy / tvé mi tichou píseň hrají v místě, / kde snít budu věčný sen, lesy sen."

Obr. 59

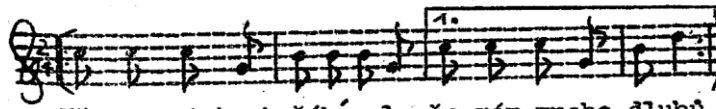
Já jsem muž dobrý.

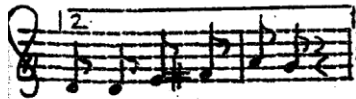
- 1.- Já jsem muž dobrý, ale že - na je zlá,
- 2.- Nebublej, ženuško a ne - hně - vej se,
- 3.- Ty ráda pivo piješ a já ta - ky,
- 4.- Onehdy jeden muž ženu svou po - cho - val,

- 1.- když přijdu z hospody domů o - na bu - blá.
- 2.- vem džbánek dojde pro pivo a na - pí - jem se.
- 3.- nebudeme si míti spolu co vy - čí - ta - ti.
- 4.- a tento nápis jí na hrob dal :

Vždycky jsi mi říkala, že mám mnoho dluhů
a teď kdy - bych se - víc pil,

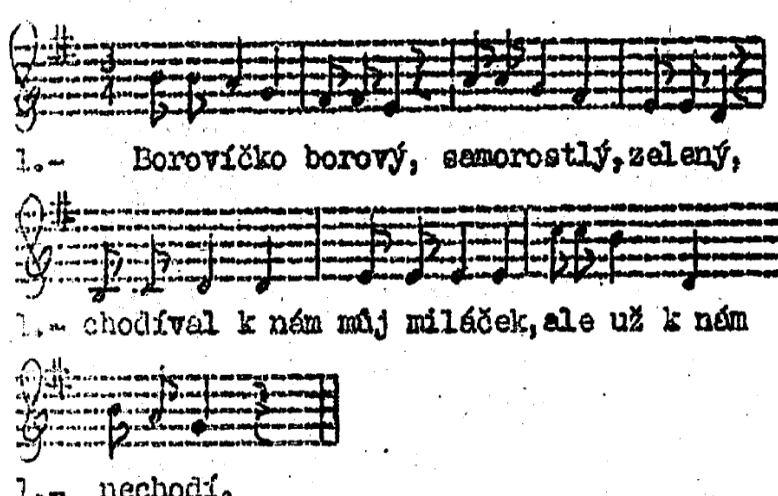
musíš držet hubu.

Zaspíval Alois Šustr
z Babic, 75 r., zapsáno
20.7.1958 JVK.

6.2.3. Harmonie

Z harmonického hlediska uijeme pro nejjednodušší, například kytarový doprovod k písním převážně hlavní funkce kvintakordů - toniku, subdominantu a dominantu, nicméně některé písně mohou mít poměrně pestrou harmonickou linku.

Borovičko borový,

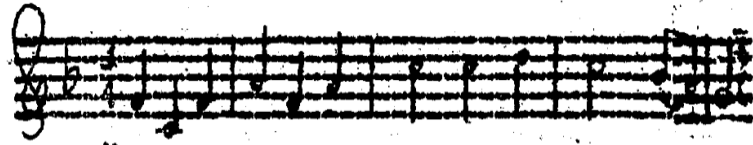
1.- Borovičko borový, samorostlý, zelený,
1.- chodíval k nám můj miláček, ale už k nám
1.- nechodí.

Obr. 61

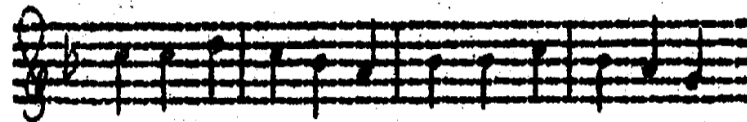
Pro píseň *Borovičko borový* je příklad jednoduchého harmonického schématu tento: Viz Obr. 61.

$\frac{3}{4}$ G G G / C C C / D D D / G G G /
G G G / C C Am / D D D⁷ / G D G //

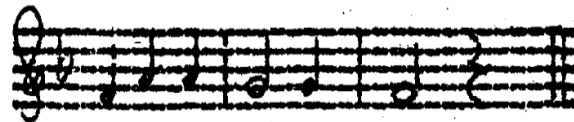
Červená růžička s bílým kvítkem.

1.- Červená růžička s bílým kvítkem pučí,

1.- ach, co se napláčou, ach, co se napláčou

1.- moje mo-dré o - ťi.

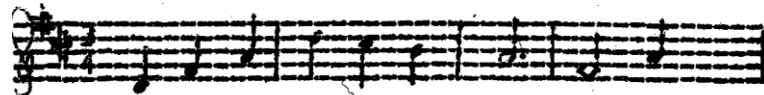
Obr. 62

Další možné harmonické schéma písně *Červená růžička s bílým kvítkem pučí*:
Viz Obr. 62.

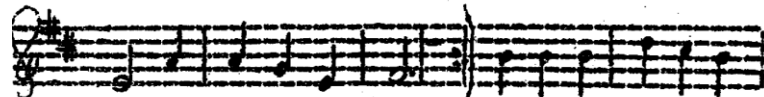
$\frac{3}{4}$ F F F / F F F / F F B / F F F / C C C / C C C⁷ /
F F B / F F Dm / Gm Gm Gm / C C C⁷ /
F F F / C C C⁷ / F F F //

V následující písni se setkáme i s mimotonální dominantou, která není obecně v českých písních tolik zastoupena. Viz Obr. 63.

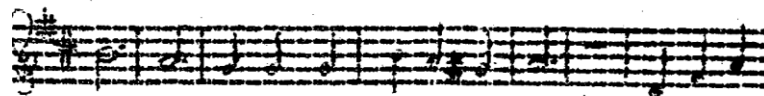
Pod tím našim okénečkem.

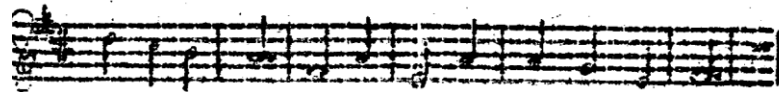
1.- Pod tím na-ším o- ke - ne-čkem tam
sa-di-la jsem rozma - ryn - ku, by

1.- v té ma-lé zahrá - dce,
tě-ší-la mé sr - dce, ta mé sr-dce těší-

1.- va - la dokud jsem neznala svět dokud já

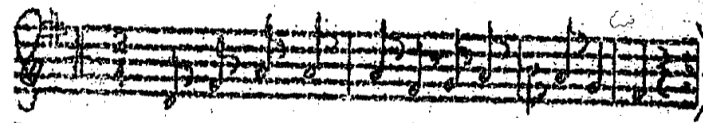

1. jsem nepo-zna-la je-din kle-mný lásky květ.

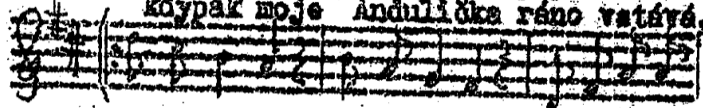
Obr. 63

$\frac{3}{4}$ DDD/GGG/DDD/DDD/AA A/AAA/DDD/DDD//
GGG/ GGG/GGG/DDD/Em Em Em/AAE⁷/AAA/AAA⁷/
DDD/GGG/DDD/DDD/AAA/AAA⁷/DDD/DDD//

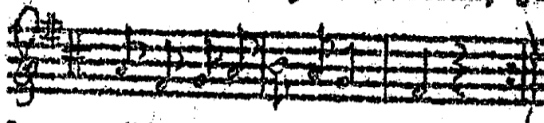
Pověz ty mně, holuběnko popelavá.

1.- Pověz ty mně, holuběnko popela-vá
kdyžpak moje Andulička ráno vstává,

1.- časně zrána, za svítání, je-li hodna

1.- upřímně mlová - ní.

Obr. 64

V uvedené písni *Pověz ty mně, holuběnko popelavá* č. 63 je možné využít toto harmonické schéma. Viz Obr. 64.

2/4 DD/DD/A A/DD://

(orig. 4/4) G G D D/ A A D D/

2/4 D D/ D D/ A A7/ D D//

Další možné příklady kytarového doprovodu naznačují písně na Obr. 65 a Obr. 66.

Daleko, široko, sou babický pole.

1.- Daleko, široko, sou ba-bický po-le,

1.- po nich se prochází potěše-ní moje,

1.

The image shows three staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff is the melody for the first line of lyrics. The second staff is the melody for the second line of lyrics. The third staff is a short melodic phrase with a first ending bracket and a '1.' marking above it.

Obr. 65

2/4 D D/ D D/ G D/ A D/ A A: //

/ G G/ D D/ Em Em/ D D/

G G/ D D/ A A/ D(A) D//

K Načeradci cesta.

1.- K Načeradci cesta ušlapaná všecka,

1.- kdyby naši páni dovolení dali je tam

1.

1.- holka hezká, je tam holka hezká.

The image shows three staves of musical notation in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff is the melody for the first line of lyrics. The second staff is the melody for the second line of lyrics. The third staff is a short melodic phrase with a first ending bracket and a '1.' marking above it.

3/4 D D D/ D D D/ G G Hm/ Em A A⁷/
// D D D/ Em Em Em/ D A A/ G A A⁷ /
D D D/ Em Em Em/ D A A/ A D D//

Na tomto místě mé bakalářské práce jsem uvedla jen několik málo příkladů nejjednodušší harmonizace písní. Vybírala jsme převážně tóniny, které jsou po pěvecké stránce posazené do nižší polohy, přestože písní v tónině F dur obsahuje sbírka nejvíce.

Obrázky č. 27- 46, č. 49 - 66 jsou použity z rukopisné sbírky J. V. Kratochvíla.

Viz Abecední seznam písní.

7. Možnosti využití lidových písní v regionu

Poslední částí mé bakalářské práce je zamyšlení, jak je možné v současné době využívat naše lidové písně. Navazuji na slova Josefa Václava Kratochvíla, který ve své sbírce hned v úvodu píše: „, Ano, těžko bych si mohl představit život bez lidové písně a jsem přesvědčen, že podobně smýšlí většina esteticky zdravě cítících lidí naší vlasti.“³¹

Ano, i já mám podobný názor.

Kromě toho, že jsem se setkala ve svém životě nejdříve s různými říkankami, popěvky a následně s lidovými písněmi již jako nejmenší, pocházím totiž z rodiny zapálených milovníků hudby, nemohu nevzpomenout na vliv lidových písniček ve škole na všech stupních. Již jako malá dívka jsem se zúčastňovala mnoha soutěží a přehlídek lidových písní, mohu jmenovat například soutěž okresního formátu Pelhřimovský zvonek, kde jsem vystupovala v sólové kategorii. Mnohokrát jsem zpívala lidové písně na různých besídkách, akademiích a nebo jen tak pro radost sobě a svým blízkým. Přestože jsem byla a dále jsem obklopena převážně hudbou z oblasti populární, k písním lidovým jsem měla vždy blízko. Pamatuji na Jihočeský folklórní soubor Kovářovan, kde zpívala moje maminka, na nespočet písní, které jsem si s ní doma po několik let u pianina zpívala, když jsme v Kovářově bydleli. A právě jednou z možností využití pokladů, tedy lidových písní, které nám zachovali naši sběratelé, je činnost folklórních souborů.

I v našem regionu působí soubory Stražišťan, Podskalák, Trnávka a mnoho dalších. Jsem ráda, že i dnes se díky těmto tělesům udržují tradice naší národní kultury.

³¹ KRATOCHVÍL, Josef Václav. *Podstrážišťské písničky*. 1958. 3 s.

Příkladem, jak pracovat s lidovými písněmi a navíc si je oblíbit, je působení různých zpěváků a těles. Paleta je velmi pestrá, za všechny uvádím jenom ty, kteří se zasloužili o to, že dokázali svými písněmi oslovit tisíce lidí. Pavel Žalman Lohonka zajistil nesmrtelnost písni Nezacházej, slunce nebo Kdyby tady byla taková panenka, a tím i sbírky Karla Weisse. Folkrocková skupina Čechomor, která mimo jiné čerpá inspiraci ve sbírce Moravské národní písně od sběratele Františka Sušila, na koncertech svými písněmi přitahuje mladou i starší posluchačskou generaci. Bratři Nedvědové také nazpívali mnoho lidových písní, stejně jako Spirituál kvintet.

Lidové písně by se měly připomínat hlavně v tom regionu, kam svým původem patří. V době osmiletého středoškolského studia jsem měla možnost zpívat a hrát ve skupině Géčka. Skupina pracuje v rámci nepovinného předmětu Hudební výchova, muzikanti se scházejí 2x týdně. Repertoár je tvořen podle potřeby, ale nejčastěji se studenti zaměřují na vlastní úpravy lidových písní, zvláště z Pelhřimovska. Odchodem na vysokou školu jsem Géčka musela opustit, nicméně na jejich činnost jsem částečně navázala i ve své bakalářské práci.

8. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo poukázat na staré zapomenuté písně regionu, připomenout, že existují, zdůraznit hloubku a jejich krásu, naznačit jejich možné využití v praxi. Předmětem mého zájmu byly hlavně písně z pelhřimovského regionu a sbírka Podstrážišťské písničky od Josefa Václava Kratochvíla. Důvody, proč jsem si vybrala ke své práci písně z této oblasti, jsou dány tím, že Pelhřimov je mým rodištěm.

Svou práci jsem rozdělila na několik dílčích částí.

Po úvodu jsem zařadila teoretickou část, ve které vycházím převážně z uvedené literatury (viz Seznam literatury). Nejprve uvádím základní informace o povaze regionu, jehož se práce týká. Zmiňuji města Pelhřimov, dále Humpolecko, Pacovsko, kam spadá vrch Stražiště, Kamenicko, Počátecko, Žirovnicko, připomínám oblast Zálesí a Českého Horácka. Popis se týká polohy měst a obcí, jejich obyvatelstva, historie a dalších zajímavostí.

Poté následuje kapitola, v níž se věnuji pramenné základně lidových písní. Nejdříve charakterizují prameny obecně, popisují, co pramenem rozumíme. V následující části uvádím místa, kde jsem prameny převážně získávala. Materiál pro mou práci jsem sbírala postupně a dlouho. Navštívila jsem Muzeum Antonína Sovy v Pacově, kde jsem měla možnost prostudovat originální sbírku J. V. Kratochvíla. Tato sbírka byla hlavním vodítkem mé práce. Dále jsem navštívila archiv humpoleckého muzea, ze kterého jsem si přivezla mnoho dalších nových pokladů, poznatků a zkušeností. Některé vybrané dokumenty jsem vložila do své práce jako příklad dalších pramenů a písní z blízkého regionu. Velkou zkušeností pro mne byla návštěva na půdě Etnologického ústavu České akademie věd v Praze u pana docenta Lubomíra Tyllnera, který byl mým vstřícným průvodcem po stopách naší hudební historie. Několik ukázek z České akademie věd je také možné shlédnout v mé práci. Další místa, kde jsem čerpala, byly Muzeum Vysočiny Pelhřimov, Městské muzeum v Kamenici nad Lipou. Velmi si vážím přístupu pracovníků těchto institucí, kteří mi vyšli maximálně vstříc a umožnili mi získat cenné podklady pro moji práci. Prameny a jejich sběratelé je kapitola, která je poměrně rozsáhlá a jež v širším měřítku poukazuje na odkaz sběratelů lidových písní. V této části práce jsem se opírala o poznatky z diplomových prací, které uvádím opět v seznamu literatury, a možná díky mému nadšení tato kapitola poněkud

přesáhla přiměřený rozsah. Zkoumání těchto pramenů by jistě mohlo být v budoucnu východiskem pro další moji práci. Dále v práci následuje pojednání o sběrateli Josefu Václavu Kratochvílovi a jeho sbírce Podstrážištské písničky.

Následně uvádím lidové písně z hlediska jejich tematiky, zabývám se rozbory již konkrétních písní ze sbírky Podstrážištské písničky.

V dalších dvou poměrně rozsáhlých kapitolách charakterizují písně z hlediska jejich slovesné a hudební stránky. Popisují obecně jazyk a jeho podoby, dále uvádím řadu jazykových prostředků, které se v písňovém sběru nacházejí. Jsou to například jména křestní a nespočet jejich různých podob, příjmení, jména místní, metafory, básnické přívlastky - epiteta, deminutiva, různá citoslovce, germanismy, dialektismy, archaismy, slova cizího původu, pejorativa, vulgarismy, různé stylistické figury.

Z hlediska hudebního zmiňují příklady písní rozdělených dle jejich charakteristik melodie a rytmu. V závěru připojují návrhy možného jednoduchého harmonického doprovodu. Obě tyto kapitoly jsem proložila četnými ukázkami textů a notovými záznamy.

Poslední kapitolou bakalářské práce je mé osobní ohlédnutí za lidovými písněmi a možnost jejich využití v praxi v dnešní době, například ve školách i jinde.

Domnívám se, že jsem vytyčeného cíle dosáhla a svou bakalářskou prací částečně přispěla k tomu, že lidové písně budeme v naší přetechizované společnosti považovat za opravdový poklad a předávat dalším generacím jejich poselství.

Lidové písně jsou totiž folklórním bohatstvím, kterého bychom si měli vážit.

9. Seznam literatury

- KRATOCHVÍL, Josef Václav. *Podstrážištské písničky*. 1958.
- ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. 3. vydání, Alois Hynek, Praha 1886 – 1888
- FUČÍK, L. *Horácké písně*. 1. vyd. Jihlava: Východočeské tiskárny, závod. Jihlava, 1978. 3 s.
- HOSTINSKÝ, Otakar. *Česká světová píseň lidová*. Praha 1906; také v DPDM s. 4
- KOTOUN, František. *Lidové tance na Pelhřimovsku*. Český lid XIV, 1905, str. 340,
- LIPPERT, Antonín. *Lidové písně z Kamenicka*. Pelhřimov, OKS 1981
- MAKOVCOVÁ, Dagmar. *Lidová píseň na Pelhřimovsku*. Pelhřimov, 1984. Diplomová práce. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích. Vedoucí práce Doc. PhDr. Lubomír Tyllner, CSc. / zkratka DPDM /
- NOVÁKOVÁ, Naděžda. *Soupis pramenů jihočeských lidových písní*. České Budějovice, 1984. Diplomová práce. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích. 79 s.
- SEIDEL, Jan. *Národ v písni: Tisíc národních písní*. Praha: L. Mazáč, 1940. ISBN AS13273.
- TYLLNER, Lubomír : *Lidové písně z Pelhřimovska*. Sv. 3. Pacovsko. Praha, Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR 1993. 134 s.

Internetové zdroje

- Informační server města Pelhřimova. *Pelhřimovsko* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.pelhrimovsko.cz/cz/52-47-mesto-pelhrimov/historie-mesta.htm>
- Informační server města Pelhřimova. *Pelhřimovsko* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.pelhrimovsko.cz/cz/55-47-mesto-pelhrimov/vyznmni-rodaci.htm>
- Město Humpolec. *Humpolec* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://www.mesto-humpolec.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=4932&id=34311&p1=203
- *Časopis Český lid* [online]. 1904[cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/vestnik/html/knihy/vestnik18/texty/vest18-0059.htm>
- Folklórní soubor Stražišťan. *Město Pacov* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.mestopacov.cz/spolky/folklorni-soubor-strazistan>
- Jan Jeník z Bratřic. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Jen%C3%ADk_z_Brat%C5%99ic
- Kamenice nad Lipou. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Kamenice_nad_Lipou
- Podskalák folklórní taneční soubor. *Podskalák* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://home.tiscali.cz/cz437688/podsk/index.html>
- Město Kamenice nad Lipou. *Pěvecký sbor Lipa* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://www.kamenicenl.cz/pevecky-sbor-lipa/d-77806/p1=3379>

- Počátky. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Po%C4%8D%C3%A1tky#Historie>
- Město Žirovnice. *Žirovnice* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
<http://www.zirovnice.cz/>
- *Časopis Český lid* [online]. 1904[cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
<http://tyfoza.no-ip.com/lidopis/html/kniha/texty/0058-0115.htm>
- České lidové písně. *Lidové písně* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
<http://lidovepisne.cz/cesty01.html>
- *Český lid* [online]. 1904[cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
<http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/index.htm>
- František Bernard Vaněk. *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Bernard_Van%C4%9Bk
- *Český lid* [online]. 1904[cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://tyfoza.no-ip.com/ceskylid/html/knihy/ceskylid13/index.htm>
- *Profesní mluva a slang hudebníků* [online]. České Budějovice, 06.04.2009 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z:
http://theses.cz/id/8w0z4k/downloadPraceContent_adipIdno_11032. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Filozofická fakulta Ústav Bohemistiky.
- Hudební výchova: Internacionála. *Zpěvník 9- budovatelské.pdf* [online]. 1971, č. 7 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z:
<http://public.hajtmar.com/files/lisaj/zpevniky/zpevník9-budovatelske.pdf>

- *Ulozto.cz* [online]. 2006 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z:
<http://www.uloz.to/x11DQ5i/zpevnik-lidovych-a-zlidovelych-pisni-4-polky-pdf>
- *Zupák- ABZ.cz* [online]. 2005-2006 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z:
<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/zupak>
- Jarní obřadní slavnosti. *Vysočina* [online]. [cit. 2012-04-18]. Dostupné z:
<http://vysocina.fkaleidoskop.cz/jarni-obradni-slavnosti/mapa/>

10. Seznam obrázků

- Obr. 1 Ze zpěvníku s názvem Horácké písně ze Zálesí Vojtěcha Říhy
- Obr. 2 Ze zpěvníku s názvem Horácké písně ze Zálesí Vojtěcha Říhy
- Obr. 3 a 4 Nová píseň o podvodném pohlaví ženském a Nová píseň mládencům a pannám, Nová píseň o jednom mláďenci, na jehožto svatbě anjel Raffael
- Obr. 5 Písně školní a náboženské pro Váchu Matěje
- Obr. 6 Písně z Čejova od sběratele Maxmiliána Smrčky H 8. 597
- Obr. 7 a 8 Rostlinstvo a jeho význam v národních písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských, s. 102
- Obr. 9 Početní úkoly IIIa nese podtitul Horácké písně z Mysletína
- Obr. 10 Horácké písně z Humpolecka v roce 1934 sebral a napsal Josef Kopáč
- Obr. 11 František Jaroslav Vacek – Kamenický a jeho Píseň Vlastenky
- Obr. 12 a 13 Lidové písně z Kamenicka od Antonína Lipperta.
- Obr. 14 Tanec Slouha František Kotoun
- Obr. 15 Václav Procházka, Napoleonův pochod. Rkp. 96, EÚ AV ČR Praha
- Obr. 16 Josef Dobiáš Ještě já se podívám k pelhřimovským zahradám Rkp. 96 EÚ AV ČR Praha
- Obr. 17 Josef Dobiáš Daleký, široký, ty rovenský pole Rkp. 96 EÚ AV ČR Praha

- Obr. 18 Josef Dobiáš Zima bylo, chumelilo Rkp. 96 EÚ AV ČR Praha
- Obr. 19 Tomáš Peterka Ještě já se podívám k božejovským zahradám
Rkp. 96 EÚ AV ČR Praha
- Obr. 20 Tomáš Peterka Červená růžičko, proč se nerozvíjíš Rkp. 96 EÚ AV ČR
Praha
- Obr. 21 V časopise Český lid XIII je ukázka z díla Lidové tance na Pacovsku,
jehož autorem je Přemysl Otakar Plaček ,Tanec lidový z okresu
hlineckého »Trnky«, uveřejněný od Dr. K. V. Adámka v č. 4 C. L., znám
jest i na Pacovsku pod názvem »Švec«.
- Obr. 22 J. V. Kratochvíl; TYLLNER, Lubomír. *Lidové písně z Pelhřimovska:*
Podstražištské písně, s. 4
- Obr. 23 MAPA Jarní obřadní slavnosti. *Vysočina* [online]. [cit. 2012-04-18].
Dostupné z: <http://vysocina.fkaleidoskop.cz/jarni-obradni-slavnosti/mapa/>
- Obr. 24 MAPA folklorních regionů Jarní obřadní slavnosti. *Vysočina* [online].
[cit. 2012-04-18]. Dostupné z: <http://vysocina.fkaleidoskop.cz/jarni-obradni-slavnosti/mapa/>
- Obr.25 Graf tónin rukopisné sbírky J. V. Kratochvíla
- Obr. 26 Graf intervalů rukopisné sbírky J. V. Kratochvíla
- Obr. 47 Ulozto.cz [online]. 2006 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z:
<http://www.uloz.to/x11DQ5i/zpevnik-lidovych-a-zlidovelych-pisni-4-polky-pdf>

Obr. 48 Hudební výchova: Internacionála. Zpěvník 9- budovatelské.pdf [online].
1971, č. 7 [cit. 2012-04-19]. Dostupné z:
<http://public.hajtmar.com/files/lisaj/zpevniky/zpevník9-budovatelske.pdf>

Obr.27-46 a 49-66

Písňe použity z rukopisné sbírky J. V. Kratochvíla. Viz Abecední seznam
písní na konci práce v Příloze.

11. Příloha

ABECEDNÍ SEZNAM PÍSNÍ- PODSTRÁŽIŠŤSKÉ PÍSNÍČKY

POŘADOVÉ ČÍSLO	PÍSEŇ	STRANA
1	Ach, ty růžičko, spanilá	1
2	Až já naposledy na plac vyrukuj	2
3	Až pojedu na císařský	3
4	Až puďu z hospody	4
5	Borovičko borový	5
6	Buřenice převyšujou kopce	6
7	Co sem se k vám nachodil	7
8	Časně ráno, ráno, raničko	9
9	Častokrát sem choďivával	11
10	Červená růžička s bílým kvítkem	13
11	Čípak sou to pole, pole nezorané	14
12	Daleko, široko, sou babický pole	15
13	Dělníci, dělníci, jak se asi máte	16
14	Děvče krásné a spanilé	18
15	Fialinka, jarní kvítí	19
16	Já jsem muž dobrý	21
17	Já jsem ten český rolník	22
18	Jel sedlák orati	23
19	K Babicům je cesta	24
20	Kdo to jde k nám	26
21	Když jsem byl malým chlapečkem	29
22	Když jsem já byl mladej zajíc	31
23	Když jsem já byl mladý	33
24	Když jsem plela mák	35
25	Když sem já z té krajiny šel	36

26	Když sem šel k milej	37
27	Když sem šel vod milý	38
28	Když sem vandroval	39
29	Když se pšenka zelenala	40
30	Když vojáček maširuje	41
31	K Načeradci cesta	42
32	Koupala se Lidulinka	43
323	Koupil jsem si lásku	44
34	Lásko, lásko ošemetná	46
35	Malá chaloupka, malé okénko	48
36	Měla žena muže	49
37	Měla žena muže	50
38	Měl sedláček kobylu lysou	51
39	Můj zelený věnečku	52
40	Mysliveček ráno vstává	54
41	Na babickým kopci	55
42	Na břehu dívka seděla	56
43	Na těch babickejch paloukách	57
44	Na vojnu jedou	58
45	Nejsou lepší řemesníci	59
46	Nestarej se, ženo má	60
47	Nezávidím pánům paláce	61
48	Od Březiny vítr foukal	62
49	O hastrmanovi “Šla k muzice”	64
50	O Lidunce a Svatošovi “Pod Strážištěm na paloučku”	65
51	Otcovský dům, ach, to je ráj	68
52	Ó, ty růžičko spanilá	69
53	Oženil se starý kocour	71
54	Pojď, hrdličko, pojď, má milá	72
55	Když se mladej Tobiáš	73

56	Písně svatební: “Ach, co se to má státi”	74
57	Písně svatební: “Přidejte, přátelé, do této kolébky”	76
58	”Píseň o Husovi a Havlíčkovi “Když Jan Hus v Betlémské kapli kázal	78
59	Počkejte, sedláci	79
60	Pode Lhotou je háječek	80
61	Pod tím naším okenečkem	81
62	Poslechněte, panenky	82
63	Pověz ty mně, holuběnko popelavá	84
64	Přenešťastná ta babická náves	85
65	Přišla přežalostná doba	86
66	Radějov a Buřenice	88
67	Radost zajisté na každém místě	89
68	Slunko se v soumrak chýlí	91
69	Sluníčko vychází	92
70	Sluníčko zašlo za hory	94
71	Srdce mé, proč toužíš	96
72	Stojí borovička borová	98
73	Stojí dívka u studánky	99
74	Šla Nanyňka do háječka	100
75	Šťastný dobrýtro vinšuju	101
76	Tam na stráni	103
77	Teče voda pod vandrokách dolů	104
78	Teče voda, teče na babický mlejny	105
79	Ten panskej kočí	106
80	U Trenčina jarmark bude	107
81	Už já více přes hranice	109
82	Pochválen buď Ježíš Kristus	110
83	Vdávalo se motovidlo	114
84	Vesničko moje milená	115

85	Vícekrát nepudu ke studánce	116
86	V lese hudba tiše hrála	117
87	V létě bývá slunce parné	119
88	V neděli odpoledne	120
89	V Pacově je hospoda	121
90	Vstávej, má Mařenko	123
91	Vstávej, má milá	125
92	Vydej, ty slavičku	127
93	Vysoký jalovec	130
94	Vzhůru bratři, kamarádi	131
95	Vzhůru bratři, kamarádi	133
96	Zasíval zrnečka	135
97	Sbohem buď, můj jihočeský kraji	137